

III. PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

PRAWO SKARBOWE

Przepisy prawa skarbowego ogłoszone w Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim wprowadzają w 1957 r. do systemu skarbowego szereg konstrukcji zupełnie odmiennych od dotychczasowych. Cechą charakterystyczną tego prawa jest dostosowywanie się do nowych, wprowadzonych lub zapowiedzianych, metod zarządzania gospodarką narodową. Następnie gospodarka finansowa Państwa przestaje być chroniona nieprzebytym murem tajemnicy państwowej, a stając się w nieporównanie szerszym niż dotychczas zakresie jawną, stwarza dla skarbu poważny środek samoczynnego oddziaływania na oszczędność i celowość wydatkowania. W związku z tym anemiczne dotąd dyscypliny naukowe, jak finanse i prawo finansowe, mogą odzyskać rumieńce życia, jakie posiadała nauka skarbowości i prawa skarbowego. I wreszcie w 1957 r. widzimy powrót do niektórych zasad i instytucji skarbowych istniejących w okresie międzywojennym i w pierwszych latach Polski Ludowej. W swoim całości kształcie prawo skarbowe z 1957 r. może być uważane jako zapowiedź nowej struktury systemu finansowego. Spośród aktów prawnych wprowadzanych w życie lub ogłoszonych w tym roku dokonamy przeglądu ważniejszych, znamionujących kierunek polityki skarbowej.

SPRAWY BUDŻETOWE

Budżet Państwa na rok 1957 ogłoszony jako załącznik do ustawy z 28 IV 1957 r. (Dz. U. 25/115) obejmuje 125 stron, gdy na rok 1956 obejmował zaledwie 8 stron. Przewiduje on 140,9 mld zł dochodów i 139,3 mld zł wydatków, w czym na budżet centralny przypada 128,9 mld dochodów i 127,2 mld wydatków. Właściwe wydatki budżetu centralnego są mniejsze o kwotę 19,7 mld, która stanowi jego dotację na rzecz budżetów terenowych i pokrywa różnicę pomiędzy 31,8 mld wydatków i 12 mld dochodów w tych budżetach. Ustawa budżetowa wprowadzająca budżet zawiera 7 załączników stanowiących zestawienia cyfrowe. Cztery pierwsze załączniki podają zestawienia zbiorcze dochodów i wydatków odrębnie dla budżetu Państwa, budżetu centralnego i budżetów terenowych oraz dla poszczególnych województw. W budżecie państwowym i centralnym dochody są zgrupowane rzeczowo w 6 działach źródeł (dochody i podatki z gospodarki uspołecznionej, podatki z gospodarki nie uspołecznionej, podatki i opłaty od ludności, pożyczki i lokaty, różne dochody i ubezpieczenia społeczne), a wydatki w 14 działach wydatków (gospodarka narodowa, oświata i wychowanie, szkolnictwo zawodowe, nauka i szkolnictwo wyższe, kultura i sztuka, zdrowie i kultura fizyczna,

ubezpieczenia społeczne, inne świadczenia socjalne, obrona narodowa, administracja, wymiar sprawiedliwości i prokuratura, długi wewnętrzne, długi zagraniczne, rezerwy). Układ zestawienia zbiorczych budżetów terenowych jest analogiczny. Wśród dochodów około 90% przypada na gospodarkę uspołecznioną. Wydatki państwowe są przeznaczone (w mld zł): na gospodarkę narodową — 75,5, na usługi socjalne i kulturalne — 40,0, obronę narodową — 10,2, administrację — 10,4, spłatę długów — 0,5 i środki rezerwowe — 2,6. Wydatki bieżące wynoszą 104,7 mld, a inwestycyjne — 34,6 mld, w tym na gospodarkę narodową — 31,2 mld, na usługi socjalne i kulturalne — 2,3 mld. Tabele etatów (zał. 5 i 6) ustalają w administracji i wymiarze sprawiedliwości ilość etatów na 56 476 w jednostkach centralnych i 218 246 etatów w jednostkach terenowych, z czego 70 174 etaty pokrywa budżet centralny (aparatus finansowy, wymiar sprawiedliwości). Pod koniec roku wydatki budżetu centralnego zostały powiększone o 1,9 mld zł na mocy ustawy o kredytach dodatkowych (Dz. U. 56/275), przez co zostało zniesione blankietowe upoważnienie do wydatkowania do wysokości nadwyżki budżetowej.

Podział dochodów i wydatków budżetu centralnego podaje załącznik 7, który grupuje je podmiotowo, według resortów. Podział ten odpowiada nowo wprowadzonej zarządzeniem Ministra Finansów klasyfikacji dochodów i wydatków budżetu Państwa (M.P. 16/120). Klasyfikacja budżetowa zawiera schemat podziału dochodów i wydatków budżetu centralnego, budżetów terenowych i odrębnie budżetów gromad, a także jednolicie dla wszystkich budżetów — paragrafów i pozycji. W budżecie centralnym naczelną podziałką są części (ok. 60), które obejmują ministerstwa i inne centralne urzędy. Dochody w każdej części podane są według i w kolejności wymienionych wyżej działów, te ostatnie zaś dzielą się na rozdziały według poszczególnych rodzajów dochodów (każdy rodzaj podatku, nadwyżki, różnice, opłaty itd.), a jeżeli wpływy w danym rodzaju dochodów pochodzą od różnych resortów, to rozdziały dzielą się na paragrafy obejmujące poszczególne resorty. Wydatki w każdej części są grupowane w podziale rzeczowym — według celu wydatków, — od najogólniejszych do szczegółowych — na wymienione wyżej działy, te zaś na rozdziały, paragrafy i pozycje. Rozdziały dla usług socjalnych i kulturalnych i administracji podaje omawiane zarządzenie, a rozdziały dla gospodarki narodowej określają wewnętrzne zarządzenia Ministra Finansów. Podział rozdziałów na paragrafy i pozycje jest jednolity dla wszystkich budżetów. Klasyfikacja w budżetach terenowych jest analogiczna (części obejmują wydziały), a w budżetach gromad obowiązuje uproszczony podział rzeczowy. Klasyfikacja zarówno co do nazw podziałek, jak i ich numeracji, nie może być zmieniana bez zgody Ministra Finansów.

Tryb uchwalania budżetów terenowych uległ zmianie, gdyż obecnie na mocy dekretu z 31 XII 1956 r. (Dz. U. 1/5/57) rady narodowe uchwalają budżety przed uchwaleniem budżetu przez Sejm, co powoduje, że uchwalone już budżety terenowe mogą ulegać zmianom wynikającym z uchwał rad wyższego stopnia i Sejmu. Tylko zastosowanie, jak przy

budżecie Państwa, procedury prowizorium i uchwalanie budżetów terenowych po uchwale Sejmu usunie różnice istniejące pomiędzy budżetami terenowymi uchwalonymi przez rady i rzeczywiście wykonywanymi.

Rachunkowość budżetowa małych jednostek (zał. do zarządzenia Ministra Finansów z 6 IV 1957 r. — M. P. 40/256) została wyodrębniona z ogólnych przepisów o rachunkowości budżetowej i oparta na zasadach uproszczonych. Dobrze pomyślane uproszczenia tej rachunkowości polegają przede wszystkim na odstąpieniu od zasad podwójnej księgowości i oparciu przepisów na zasadach księgowości pojedynczej, tj. kameralistyki. Stąd też w rachunkowości małych jednostek występują jedynie wydatki budżetowe, natomiast brak jest elementu kosztów budżetowych, gospodarka zaś środkami materialnymi, jak i rozliczenia, są ujęte tylko w formie ewidencji analitycznych. Sprawozdawczość małych jednostek budżetowych zawiera z konieczności mniej elementów analitycznych aniżeli sprawozdawczość pozostałych jednostek (brak np. bilansów). Jednakże sprawozdawczość małych jednostek jest tak ułożona, że na szczeblu ich jednostek nadrzędnych może być włączona do sprawozdań zbiorczych sporządzanych na zasadach ogólnych. Przepisy uproszczone stosuje się w jednostkach budżetowych, których gospodarka budżetowa jest niewielka, a które są najwyżej dysponentami kredytów budżetowych III stopnia. Wyznaczenie jednostek, które mogą prowadzić rachunkowość uproszczoną, należy do jednostek nadrzędnych w ramach wytycznych ustalonych przez właściwe ministerstwa i urzędy centralne za zgodą Ministerstwa Finansów.

DOCHODY PODATKOWE

Podatek dochodowy obowiązujący od początku roku (jednolity tekst w Dz. U. 7/26) uległ pewnemu zmniejszeniu. Minimum wolne od podatku wynosi obecnie przy dochodzie cząstkowym 6,6 tys. zł (poprzednio 3600), przy dochodzie ogólnym 60 tys. (poprzednio 10,8 tys.), a stawkę maksymalną stosuje się przy dochodzie ponad 300 tys. (poprzednio 162 tys.). Stawki wahają się dla dochodów cząstkowych od 5 do 50% i dla dochodu ogólnego od 2 do 15% (poprzednio 4 do 30%). Opodatkowanie dochodów wydzierżawiającego i dzierżawcy gospodarstwa rolnego ograniczono tylko do tego pierwszego. Natomiast bez żadnej uzasadnionej potrzeby Minister Finansów zwolnił od podatku przychody z gier liczbowych (M. P. 97/565).

Podatek wyrównawczy wprowadzony ustawą z 13 XII 1957 r. (Dz. U. 62/336) jest w stosunku do większych dochodów wyrazem odwrotnej tendencji. Podatkowi wyrównawczemu podlega nadwyżka dochodu ponad 96 tys. po uprzednim potrąceniu podatku dochodowego; dochody małżonków łączy się. To samo stosuje się do osób płacących podatek od wynagrodzeń, z tym, że wynagrodzeń małżonków nie łączy się, a wysokość wynagrodzenia może być dla celów podatku wyrównawczego korygowana. Przy ustalaniu podstawy opodatkowania, w podatku wyrównawczym do wynagrodzeń obciążonych podatkiem od wynagrodzeń dolicza się wolne od tego podatku dodatki uzasadnione specjalnymi kwalifikacjami

i warunkami służby, a u osób, które od wynagrodzeń z tytułu stosunku służbowego na podstawie przepisów szczególnych w ogóle nie opłacają podatku — sumę tych wynagrodzeń; natomiast odlicza się należny podatek od wynagrodzeń, kwoty wydatkowane w roku podatkowym na nabycie lokalu mieszkalnego od spółdzielni mieszkaniowej lub od Państwa — w wysokości 100% kwot wydatkowanych oraz kwoty wydatkowane na nabycie domu jednorodzinnego od Państwa lub na budowę takiego domu — w wysokości 75% kwot wydatkowanych. Odliczenie przysługuje podatnikowi tylko w stosunku do jednego domu lub lokalu; jeżeli podatnik uzyskał kredyt na ten cel, to nie kwotę kredytu, lecz jego spłatę w poszczególnych latach uważa się za wymienione wyżej wydatki. Również według zasad obowiązujących w podatku od wynagrodzeń opodatkowuje się te osoby, które prócz wynagrodzeń osiągają dochód nie przekraczający 24 tys. zł rocznie, przy czym dochód i wynagrodzenie łączy się i potrąca przypadające od nich podatki. Specjalna ulga przysługuje osobom wykonującym twórczość lub działalność naukową, oświatową, artystyczną, literacką i publicystyczną podlegającą podatkowi od wynagrodzeń. Osoby te gromadząc wkłady na kontach bankowych mogą odliczyć od podstawy opodatkowania wzrost oszczędności w wysokości różnicy pomiędzy stanem wkładów na początku i na końcu roku; różnica wyrażająca zmniejszenie się na koniec roku stanu wkładów podlega doliczeniu. Tak ustalony dochód lub wynagrodzenie po potrąceniu odpowiedniego podatku pomniejsza się o 96 tys., a dopiero reszta stanowi rzeczywistą podstawę opodatkowania. Podatek od nadwyżki wynosi: dla podatników osiągających wynagrodzenia bądź także dochody do 24 tys. zł: 10% od pierwszych 12 tys., 20% od następnych 12 tys. i 40% od pozostałej nadwyżki, a dla podatników osiągających dochody bądź wynagrodzenia i jednocześnie dochody ponad 24 tys.: 10% od pierwszych 12 tys., 30% od następnych 12 tys. i 60% od pozostałej nadwyżki. Praktycznie więc, i nie biorąc pod uwagę wymienionych wyżej ulg specjalnych, podatek wyrównawczy rozpoczyna się przy dochodzie 225 tys. zł rocznie i wynosi przy tej sumie dochodu 75 zł (podatek dochodowy 128 250 zł) i przy wynagrodzeniu 10 500 zł miesięcznie, od którego wynosi 24 zł (podatek od wynagrodzeń 2258 zł). Po upływie roku podatnicy obowiązani są złożyć zeznania; tzw. twórców ma obowiązywać specjalny tryb postępowania. Rada Ministrów może udzielać dalszych ulg inwestycyjnych oraz zmniejszać obciążenie.

Nie negując potrzeby fiskalnej, taka jednak budowa podatku nie może przynieść poważniejszych wpływów budżetowych, a polityka małych obciążeń, które wywołują zgoła błędne przeświadczenie o nadmiernym ciężarze, już od dawna nie cieszy się uznaniem. Jeżeli zaś chodzi o konstrukcję fiskalną, to nie można przytoczyć przykładu, w którym duże i zasadnicze wynagrodzenia wypłacane przez Państwo korzystają czasami z nieuzasadnionego przywileju zwolnienia, a jakaś ich nadwyżka podlega podatkowi, ani też takiej budowy obciążenia, które do jednego i tego samego rodzaju podstawy wymiarowej (wynagrodzenie) stosuje kolejno trzy różne skale: — silnie progresywną, — proporcjonalną i — znów progresywną, ale innego rodzaju.

Podatek od wynagrodzeń w formie zryczałtowanej został wprowadzony dla rybaków będących członkami rybackich spółdzielni pracy od wynagrodzeń otrzymywanych za świadczenia usług wykonywane osobiście na rzecz spółdzielni pracy. Podatek ustalono w kwotach miesięcznych, których wysokość zależy od typu łodzi (motorowa, wiosłowa), długości łodzi (do 6 m, 6—8 m i powyżej 8 m) oraz strefy połowu (4 strefy). Podatek opłaca się tylko od wynagrodzeń przypadających za 8 miesięcy od kwietnia do listopada włącznie, wynagrodzenie za inne miesiące nie podlega opodatkowaniu. Podatek pobierają płatnicy (Dz. U. 23/111).

Podatek gruntowy został ustawą z 28 V 1957 r. (Dz. U. 32/140) zmieniony w dwóch kierunkach. Dokonana w latach 1949—1950 szacunkowa klasyfikacja gruntów została uznana za wadliwą i zastąpiona przez klasyfikację przeprowadzoną na podstawie dekretu o ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. 6/32/55). Gdzie takiej gleboznawczej klasyfikacji jeszcze nie przeprowadzono, a szacunkowa jest oczywiście wyższa od faktycznej jakości gleby, tam za podstawę przy ustalaniu przychodu mogą być przyjęte na wniosek prezydium wojewódzkiej rady narodowej materiały z klasyfikacji przedwojennych, nie wyłączając określonej w operatach katastralnych. Przepis ustawy został sformułowany szczegółowiej we wcześniejszym rozporządzeniu Rady Ministrów (Dz. U. 5/21), które podaje tabelę klasyfikacyjną gruntów. Dotychczasowa maksymalna stopa podatkowa dla indywidualnych gospodarstw wynosząca 48% zostaje obniżona do 40%. Na podstawie upoważnienia ustawy rozporządzenie Rady Ministrów (Dz. U. 32/141) wprowadza trzy skale podatkowe: najwyższą od 10 do 40% w zasadzie na obszarze województwa bydgoskiego, kieleckiego, katowickiego, krakowskiego, łódzkiego, poznańskiego, rzeszowskiego, warszawskiego, pośrednią od 9,5 do 38% na obszarze województwa koszalińskiego, opolskiego, szczecińskiego, wrocławskiego, zielonogórskiego i najniższą od 9 do 36% w województwie olsztyńskim; niektórych województwach (np. białostockie, gdańskie) obowiązują częściowo skale pierwsza i druga. Została wznowiona 8% stawka dla gruntów należących do związków wyznaniowych i stowarzyszeń religijnych, których dochód jest obracany w całości na cele kultu.

Ponadto w omawianym okresie wprowadzono w podatku gruntowym szereg ulg:

1. Zwolniono od podatku na okres 1956—1960 grunty odstąpione zrzeszeniom ludności (zespołom, spółdzielniom) zorganizowanym dla wykorzystania miejscowych materiałów i surowców budowlanych. Prócz tej ulgi zespoły oraz ich członkowie osiągający dochody płynące z udziału w zespołach korzystają ze zwolnienia od podatku dochodowego, a zespoły nie płacą podatku obrotowego od sprzedaży wytworzonych towarów swym członkom na zaspokojenie ich własnych potrzeb gospodarczych; od obrotów z nieczłonkami zespoły opłacają 1%. Warunkiem tych ulg jest zarejestrowanie zespołu, wykupienie karty rejestracyjnej i prowadzenie kopiału kolejno numerowanych rachunków. Skreślenie zespołu z rejestru powoduje ustanie ulgi na przyszłość (M. P. 15/116).

2. Zwolniono od podatku na okres 3 lat grunty Państwowego Funduszu Ziemi, które zostały lub zostaną przekazane rolniczym spółdzielniom pro-

dukcyjnym oraz nadane po 1 I 1957 r. na własność rolnikom, a także grunty Państwowego Funduszu Ziemi VI klasy i inne grunty VI klasy, które zostały lub zostaną oddane w dzierżawę lub przydzielone do zagospodarowania indywidualnym rolnikom, zespołom i spółdzielniom produkcyjnym. Nie korzystają z ulgi grunty nadane na własność na podstawie ustawy o reformie rolnej przed 1 I 1957 r., choćby akt nadania tych gruntów został wydany po tym dniu (M. P. 50/314).

3. Obniżono górną granicę stawki podatkowej do 24% dla gospodarstw osiągających przychód powyżej 11 500 zł w powiecie ustrzyckim województwa rzeszowskiego; inni rolnicy, którzy zostali do tego powiatu przesiedleni z terenów odstąpionych w 1951 r., Związкови Radzieckiemu, opłacają w latach 1957—1960 50% podatku (M. P. 41/257).

4. Rolnicy wykonujący czynności furmaństwa: a) nie opłacają podatku gruntowego od przychodów osiągniętych z wywozu drewna z lasów państwowych do punktów przeładunkowych oraz z dorywczych czynności wykonywanych na zlecenie prezydiów rad narodowych, b) opłacają tytułem podatku „w formie ryczałtu” 12% wypłaconej im należności za czynności furmaństwa wykonywane na rzecz jednostek budżetowych i uspołecznionych, c) przychody z takich czynności wykonywanych na rzecz innych podmiotów obowiązani są doliczyć do przychodów z gospodarstwa rolnego (M. P. 45/209).

Zryczałtowany podatek obrotowy i dochodowy od mniejszych podatników stanowi u nas rozbudowany system; istnieje od dawna, lecz od 1957 r. na zmodyfikowanych zasadach.

Drobni rzemieślnicy mogą opłacać wymienione podatki w formie opłaty za karty podatkowe. Dotyczy to zakładów, które: 1) są położone w miejscowościach do 5000 mieszkańców i zatrudniają najwyżej 1 członka rodziny, a niektóre z nich, jak np. fryzjerstwo, kowalstwo, krawiectwo, szewstwo — nie więcej niż 1 pracownika i 1 członka rodziny lub 2 członków, 2) są położone w innych miejscowościach, jeżeli prócz samego rzemieślnika nikogo nie zatrudniają; do zatrudnionych nie wlicza się małżonka i do 3 uczniów, 3) sprzedają wyroby tylko własnej produkcji lub niezbędne do nich dodatki i to nie w odrębnym stałym miejscu sprzedaży, lecz tylko w tym, w którym mieści się zakład rzemieślniczy, 4) nie korzystają — z pewnymi wyjątkami — z pomocy osób trzecich lub innych przedsiębiorstw, 5) których właściciele i członkowie rodzin, podlegający łącznemu opodatkowaniu podatkiem dochodowym, nie wykonują innych świadczeń podlegających podatkowi obrotowemu; nie dotyczy to małżonka, który sam podlega ryczałtowi. Cena roczna karty podatkowej zależy od rodzajów rzemiosła, których jest 45, od miejsca wykonywania rzemiosła i stanu zatrudnienia (w gromadach i miejscowościach targowych do 5000 mieszkańców są trzy ceny kart, zależne od tego, czy rzemieślnik sam pracuje, zatrudnia tylko 1 członka rodziny, czy też kogoś więcej, natomiast w miejscowościach powyżej 5 do 10 tys., do 25, do 100 i ponad 100 tys. mieszkańców ceny w danej grupie miast są jednolite). Dla niektórych rzemiosł przewidziano ryczałt we wszystkich miejscowościach (10 cen kart, np. dla fryzjerstwa, krawiectwa, szewstwa), dla niektórych zaś tylko w mniejszych (np. budownictwo, instalacja

torstwo gazowe i elektryczne (!), malarstwo, parasolnictwo, ślusarstwo — tylko w miejscowościach do 10 tys. mieszkańców). Stosownie do wymienionych okoliczności ceny kart wahają się od 480 zł dla bieliźniarki w gromadzie, do 5400 zł dla krawca lub szklarza w mieście ponad 100 tys. mieszkańców; podobnie w jednym rzemiośle: fryzjerstwo 660—4800, krawiectwo damskie 480—4800, krawiectwo męskie 900—5400 itp. Karty wykupuje się na wniosek składany przez podatnika do 15 stycznia. Odмова wydania karty może być zaskarżona do organu finansowego I instancji, a następnie na wniosek podatnika rozpatrzona przez organ II instancji. Opłata za kartę może być wnoszona jednorazowo, kwartalnie lub miesięcznie (Dz. U. 60/291/56).

Zakłady rzemieślnicze mogą podlegać ryczałtowi kwotowemu lub umownemu, jeżeli zatrudniają nie więcej niż 4 osoby (nie licząc małżonka i uczniów), osiągają obrót roczny do 660 tys. zł (plus 10% z tytułu świadczeń na eksport), sprzedają poza zakładem rzemieślniczym tylko własne wyroby oraz konieczne dodatki nie więcej niż w jednym stałym miejscu sprzedaży oraz przestrzegają warunków wymienionych wyżej pod 4 i 5. Zakład prowadzony przez pięciu rzemieślników bez obcej pomocy (małżonków nie wlicza się) może podlegać ryczałtowi. Pewne rodzaje rzemiosł nie mogą być objęte ryczałtem. Ryczałt kwotowy może opłacać 19 rodzajów rzemiosł podzielonych na 65 grup według bliższej specjalności lub kategorii zakładu. Dla tych grup Minister Finansów ogłosił (Dz. U. 18/93) 65 tabel, z których każda dzieli zakłady rzemieślnicze na 5—7 podgrup zależnych od ilości zatrudnionych, a podgrupy — w miarę potrzeby — na zakłady świadczące rzeczy lub usługi, bądź rzeczy i usługi; dla tak podzielonych zakładów podane są granice podatku (od — do) w jakich może być ustalona kwota ryczałtu w każdej z 6 miejscowości ugrupowanych według ilości mieszkańców. Przykładowo, jedna z ośmiu tabel dotyczących wyrobu obuwia przy 5 podgrupach, 3 rodzajach świadczeń i 6 miejscowościach — zawiera 90 możliwych wielkości ryczałtu kwotowego. Razem 65 tabel zawiera kilka tysięcy kwot ryczałtu, co sugeruje bardzo aptekarską dokładność wymiaru, której niemożność osiągnięcia zrodziła instytucję ryczałtu. Innym rodzajem ryczałtu dla tych samych podatników może być ryczałt umowny, który „przyznaje się w tych przypadkach, kiedy stawki ryczałtu kwotowego byłyby dla podatnika nieodpowiednie ze względu na rozmiar prowadzonej przez niego działalności gospodarczej”. Podatnicy wykupując kartę rejestracyjną mogą zgłosić wniosek o zaliczenie do jednej z tych form ryczałtu. O zaliczeniu do ryczałtu i o jego wysokości decyduje komisja działająca przy organach I instancji. Odwołania rozstrzyga wymieniona komisja, a na życzenie podatnika, od decyzji tej ostatniej sprawę rozpatruje organ finansowy II instancji. (Dz. U. 60/290/56).

Przemysł, handel i usługi zostały po raz pierwszy objęte ryczałtem w formie umownej. Dotyczy to przemysłu materiałów budowlanych, wydobywania surowców mineralnych oraz torfu, gremplarni, młynów, olejarni oraz wiatraków, handlu, transportu, wypożyczalni książek, bezalkoholowych zakładów gastronomicznych, magli oraz wielu zakładów usługowych zajmujących się farbowaniem, naprawą, odnawianiem itd. Z wy-

mienionych przedsiębiorstw tylko te mogą podlegać ryczałtowi, które: 1) zatrudniają nie więcej niż jednego pracownika bądź członka rodziny, z wyjątkiem przemysłu, który może zatrudniać 4 osoby, konnego transportu towarowego — 2 osoby i świadczeń młynów, wiatraków i zakładów gastronomicznych — 1 pracownika i 1 członka rodziny i 2) osiągają obrót roczny do 120 tys. zł, z wyjątkiem przedsiębiorstw przemysłowych, dla których obrót może wynosić do 660 tys., handlu i zakładów gastronomicznych — 540 tys., konnego transportu samochodowego — 180 tys. i innych przedsiębiorstw transportowych — 150 tys. Ponadto podatnicy i opłacający łącznie z nimi podatek dochodowy członkowie ich rodzin nie mogą wykonywać innych świadczeń podlegających podatkowi obrotowemu. Postępowanie zgłoszeniowe, odwoławcze, i terminy płatności są takie same, jak przy ryczałcie kwotowym (Dz. U. 2/8/58).

Cło. Rozporządzenie Rady Ministrów z 29 VII 1957 r. wprowadziło obowiązek uzyskiwania pozwoleń Ministerstwa Handlu Zagranicznego na wywóz towarów za granicę (Dz. U. 43/199). Na tej podstawie Minister Handlu Zagranicznego wprowadził (Dz. U. 43/202) taryfę celną wywozową, która zezwala na wywóz wymienionych w niej towarów, obejmujących 40 pozycji, pod warunkiem uiszczenia cła. Cło wymierza się od wagi netto, a stawki są ustalone w złotych od 1 kg. Przykładowo cło wywozowe wynosi od 1 kg grzybów — 400 zł, roślin leczniczych, wędlin i miodu — 50, tytoniu — 300, spirytusu — 30, pierza — 100—1000, naczyń — 10—200, cukierków — 25 itd. Taryfa zwalnia wywóz pojedynczych egzemplarzy książek zaopatrzonych w dedykację „lub napis w 3 językach”, z tym, że „dedykacja lub napis powinny być wykonane w sposób widoczny, wyraźny i trwałym atramentem, tuszem lub w formie odbitki pieczątki”. Taryfa celna przywózowa (Dz. U. 30/129) została obniżona bądź w ogóle zniosła cło od wielu artykułów spożywczych (np. mąki i kasze, ryż, owoce, ryby, mięso, wyroby z mleka), używanej bielizny, odzieży i konfekcji oraz innych artykułów codziennego użytku, natomiast została podwyższona (Dz. U. 43/200) dla niektórych artykułów, jak pieprz, guma do zelowania, materiały plastyczne, chustki na głowę, wyroby nożownicze, samochody (50 zł od 1 kg), okulary, zegarki, tworzywa sztuczne, biżuteria nieprawdziwa itd. Dochody z ceł wykazują tendencję wzrostu i są przewidziane w 1958 r. w kwocie 480 tys. zł. Wprowadzono obowiązkowe umundurowanie pracowników administracji celnej, wydawane bezpłatnie (M. P. 76/467).

Administracja skarbowa uzyskała w dziedzinie realizacji i dochodzenia należności skarbowych duże uprawnienia. Dotyczą one udzielania ulg i umarzania zobowiązań podatkowych, uprawnień kontrolno-rewizyjnych i nadzoru podatkowego.

Odraczenie i rozkładanie na raty wszelkich zobowiązań podatkowych przysługuje prezydiom rad narodowych: 1) gromadzkich — z tytułu przeliczonych na gotówkę świadczeń w naturze na niektóre cele publiczne, 2, miast nie stanowiących powiatów i osiedli — do 10 000 zł na okres 1 roku, 3) powiatowych i dzielnicowych: dla osób prywatnych do 100 000 i dla jednostek społecznych — do 200 000 zł z tytułu podatku obrotowego, od operacji nietowarowych, dochodowego i różnic budżetowych na okres

do 3 miesięcy i bez ograniczenia sumy z tytułu wpłat z zysku i nadwyżek środków obrotowych przedsiębiorstw terenowych, oraz 4) rad wojewódzkich: dla osób prywatnych bez ograniczenia sumy, a dla jednostek uspołecznionych do 1 miln zł na okres do 6 miesięcy lub bez ograniczenia kwoty. Granice uprawnień dotyczą ogółu zobowiązań osób prywatnych i każdego poszczególnego zobowiązania jednostek uspołecznionych. Do umarzenia są uprawnione prezydya rad narodowych: dla osób prywatnych — prezydya powiatowe i dzielnicowe do 25 tys. zł i wojewódzkie do 100 tys., a dla jednostek uspołecznionych z tytułu podatku obrotowego, od operacji nietowarowych, dochodowego i różnic budżetowych — prezydya powiatowe i dzielnicowe do 25 tys. i wojewódzkie do 200 tys. zł. Zaliczki na podatki nie mogą być umarzone (Dz. U. 39/177). Odraczać, rozkładać na raty i umarzać składki na ubezpieczenia państwowe mogą inspektoraty powiatowe do 5 tys. i dyrekcje wojewódzkie — bez ograniczenia sumy (Dz. U. 58/302).

Organy kontroli i rewizji finansowej (inspektoraty) uzyskały uprawnienia istniejącej dawniej ochrony skarbowej. Do zadań ich należy: ujawnianie osób uchylających się od opodatkowania i podstaw opodatkowania, zbieranie informacji i materiałów stanowiących podstawę opodatkowania, ujawnianie obrotu wartościami dewizowymi, bezprawnego przeobrotu i obrotu złotem i platyną, handlu towarami nabytymi w kraju za waluty obce i ujawnianie przestępstw gospodarczych w jednostkach uspołecznionych. W zakresie zwalczania przestępstw podatkowych inspektoraty kontrolno-rewizyjne przesłuchują osoby podejrzane, przeprowadzają rewizje domowe i osobiste, zabezpieczają dokumenty i grożące grzywny i inne świadczenia na majątku oskarżonego albo odpowiedzialnego posiłkowo lub zastępczo. W powyższym zakresie inspektoraty współdziałają ze wszystkimi organami państwowymi. Ponadto zlecono im współdziałanie z organizacjami społecznymi „w zakresie organizowania społeczeństwa w celu zapobiegania nadużyciom i ich zwalczania” (Dz. U. 47/224). Funkcjonariusze tych organów ujawniają swoje prawa specjalnymi legitymacjami, a w razie potrzeby szybkiego i tajnego działania znacznym legitymacyjnym specjalnego wzoru (M.P. 93/547).

Znana w podatkach pośrednich instytucja szczególnego nadzoru podatkowego, którą u nas zniesiono po przejściu monopolu przez ministerstwa przemysłowe, została wznowiona w przemyśle cukrowniczym, winiarskim, piwowarskim i spirytusowym, wykazując, iż pewne instytucje techniki skarbowej wykształcone w zgoła odmiennych od dzisiejszych warunkach gospodarczych, są uzasadnione również w gospodarce uspołecznionej (Dz. U. 53/579). Dotychczas ogłoszono przepisy dotyczące uprawnień organów finansowych w zakresie nadzoru w przemyśle cukrowniczym (M. P. 80/483).

FINANSE PRZEDSIĘBIORSTW

Projektowane zmiany w sposobach zarządzania przedsiębiorstwami spowodowały powstanie nowych zasad w dziedzinie ich stosunków finansowych.

Założenia uchwały Rady Ministrów z 10 XI 1956 r. o rozszerzeniu

uprawnień państwowych przedsiębiorstw przemysłowych (M. P. 94/1047/56, 6/36/57 i 46/285/57) zastosowano w całości lub ze zmianami dostosowanymi do charakteru danej dziedziny w przedsiębiorstwach komunalnych (M. P. 1/5 i 12/36), geodezyjnych i kartograficznych (M. P. 15/114), geologicznych (M. P. 18/135), resortu zdrowia (M. P. 19/146) i innych. Zwiększenie uprawnień następuje również w stosunku do państwowych gospodarstw rolnych. Zarządzenie Ministra Rolnictwa z 25 V 1957 r. (M. P. 46/281) powiększa uprawnienia zarządów wojewódzkich, zespołów i pojedynczych gospodarstw rolnych, pozostających na pełnym i ograniczonym rozrachunku gospodarczym. Rodzaj i rozmiar uprawnień jest różny i zmniejsza się w miarę przechodzenia od jednostek hierarchicznie wyższych do niższych. Przykładowo: dyrektor wojewódzkiego zarządu może udzielać zezwoleń na zawieranie umów z dostawcami prywatnymi *bez* względu na wartość umowy, umarzać należności do wysokości 10 tys., a z tytułu odpowiedzialności za niedobór mienia do 20 tys., oraz odraczać i rozkładać na raty do 5 lat należności do 25 tys. zł. Kierownik gospodarstwa na pełnym rozrachunku może dokonywać zamówień w przedsiębiorstwach niepaństwowych do 3 tys. zł, umarzać należności gospodarstwa do 1000 zł a odraczać do 2 tys., spisywać na straty manka i niedobory materiałowe, powodowane wypadkami losowymi bez względu na ich wartość, a inne nie zawinione niedobory materiałowe do 1500 zł. Kierownicy działają w tym zakresie, tak jak w innych przedsiębiorstwach, w porozumieniu z radą robotniczą.

Zwiększenie samodzielności przedsiębiorstwa znalazło swój wyraz w zmianie finansowania podstawowych dziedzin — finansowania środków trwałych i środków obrotowych oraz zasad podziału zysku.

Poważne zmiany zostały dokonane w dziedzinie finansowania inwestycji. Podstawowa uchwała Rady Ministrów z 19 XI 1957 w sprawie źródła finansowania inwestycji i kapitalnych remontów (M. P. 96/557), uzupełniona w następnym miesiącu (M. P. 99/579), zniosła dotychczas istniejące trzy rodzaje inwestycji i zmieniła źródła ich finansowania. Obecnie istnieją dwa rodzaje inwestycji: scentralizowane, które są zatwierdzane imiennie w planach gospodarczych, i zdecentralizowane, zatwierdzane przez inwestorów bezpośrednich. Pod względem sposobów finansowania uchwała odróżnia pięć grup jednostek. W przedsiębiorstwach przemysłowych, budowlanych, handlowych, PKS i Orbisie, rozliczających się z budżetem centralnym, inwestycje scentralizowane (budowa nowych przedsiębiorstw, odbudowa nieczynnych zakładów, budowa nowych wydziałów produkcyjnych z wyjątkiem wydziałów produkcji ubocznej i sporządzanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej) są finansowane z budżetu i drobnych środków uzyskiwanych przy realizacji tych inwestycji (nieodpłatna robocizna, produkty uboczne i uzyski osiągnięte z działalności inwestycyjnej). Inne inwestycje przedsiębiorstw, polegające na odtworzeniu bądź wymianie zużytych środków trwałych, modernizacji, rozbudowie i rekonstrukcji oddziałów, jak również wszystkie związane z zaspokojeniem zbiorowych potrzeb załogi w zakresie mieszkaniowym i socjalno-kulturalnym zalicza się do zdecentralizowanych i finansuje z funduszu inwestycyjnego przedsiębiorstw i z kredytu bankowego. Fun-

dusz inwestycyjny tworzy się z części amortyzacji pozostającej do dyspozycji przedsiębiorstw (drugą część odprowadza się na zablokowany rachunek bankowy), z funduszu rozwoju przedsiębiorstw lub — w przedsiębiorstwach, w (których go nie utworzono — z części zysków oraz z innych różnych środków, jak z likwidacji środków trwałych, z funduszu szkód górniczych, z odszkodowań ubezpieczeniowych itd. Kredytu udziela bank na okres do 5 lat, wyjątkowo do 10 lat. Inwestycje mieszkaniowe i socjalno-kulturalne są finansowane z funduszu zakładowego, z części amortyzacji pozostałej po zaspokojeniu remontów kapitalnych, z zysku z działalności mieszkaniowej i socjalno-kulturalnej, z odszkodowań za szkody górnicze, z funduszu prewencyjnego PZU, z dobrowolnych świadczeń załogi i otrzymywanych przez przedsiębiorstwo dotacji. Kredyt na te cele nie może przekraczać 25% wartości inwestycji i podlega spłacie w ciągu 5 lat. Analogiczne źródła finansowania stosuje się do przedsiębiorstw przemysłowych, budowlanych i handlowych rozliczających się z budżetami terenowymi. Do inwestycji scentralizowanych zalicza się tutaj tylko budowę nowych przedsiębiorstw. Następnie uchwała zawiera przepisy dla pozostałych przedsiębiorstw państwowych, których inwestycje są finansowane z różnych źródeł. Jeżeli chodzi o jednostki budżetowe, to ich inwestycje scentralizowane są objęte limitami inwestycyjnymi ustalonymi w narodowym planie gospodarczym i finansowane w zasadzie z budżetu, a zdecentralizowane, polegające na zakupie maszyn, urządzeń, narzędzi i inwentarza oraz dokonywaniu inwestycji nieprzewidzianych w limitach planu, mogą być finansowane — poza środkami budżetowymi przewidzianymi w preliminarzach — z odszkodowań ubezpieczeniowych, oszczędności w wydatkach budżetowych, z dotacji, funduszu prewencyjnego PZU, odszkodowań za szkody górnicze, nadwyżek opłat za prace wykonywane przez szkoły wyższe, z podatku miejskiego, z samoopodatkowania ludności itd. W gospodarstwach pomocniczych jednostek budżetowych można nadto przeznaczać na inwestycje zdecentralizowane 100% nadwyżek ponadplanowych tych gospodarstw, natomiast w gospodarstwach służby zdrowia — 50%, a w domach dziecka, ośrodkach i zakładach wychowania, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich — 100% nadwyżek zarówno planowych, jak i ponadplanowych. (Technikę finansowania inwestycji scentralizowanych przez banki reguluje odrębna uchwała — M. P. 12/82). Inwestycje dokonywane przez spółdzielnie i organizacje społeczne należą do zdecentralizowanych. Spółdzielczość finansuje swoje inwestycje ze środków własnych i kredytu, natomiast inwestycje organizacji społecznych, politycznych i zawodowych mogą być pokrywane nie tylko środkami własnymi, ale także dotacjami budżetowymi, a w indywidualnych przypadkach organizacje te mogą korzystać z kredytu.

Kapitałne remonty w przedsiębiorstwach państwowych są finansowane z części funduszu amortyzacyjnego, z wyjątkiem przedsiębiorstw przemysłowych, budowlanych i handlowych, rozliczających się z budżetami terenowymi, które finansują je ze środków obrotowych, przy ewentualnym rozłożeniu nakładów w czasie. Ponadto na finansowanie tych remontów mogą być zużywane środki z funduszu szkół górniczych, od-

szkodowania ubezpieczeniowe, a w przedsiębiorstwach gospodarki komunalnej i mieszkaniowej mogą być przydzielane na ten cel dotacje budżetowe. Centralne i wojewódzkie zarządy uprawnione są do centralizowania części środków przewidzianych na kapitalne remonty, z przeznaczeniem na bezzwrotne finansowanie remontów awaryjnych.

Druga dziedzina na nowo uregulowana obejmuje zasady podziału zysku oraz finansowania środków obrotowych, które są zawarte w dwóch uchwałach Rady Ministrów z dnia 19 XI 1957 r.: jedna dotyczy przedsiębiorstw podległych ministerstwu przemysłowemu i budownictwa i powiązanych z budżetem centralnym (M. P. 94/550), druga dotyczy przedsiębiorstw powiązanych z budżetami terenowymi (M. P. 91/538).

W zakresie budżetu centralnego zysk ministerstw, centralnych zarządów i przedsiębiorstw ulega podziałowi na fundusz zakładowy, na nowo utworzone fundusze: fundusz rozwoju przedsiębiorstw i fundusze rezerwowe oraz na wpłatę do budżetu centralnego, bądź na rzecz jednostki nadrzędnej. Ministerstwo dokonuje podziału zysku na: fundusz zakładowy w wysokości ustalonej odrębnymi przepisami, fundusz rozwoju przedsiębiorstw w procencie do wartości realizacji po potrąceniu podatku obrotowego, na fundusz rezerwowy w procencie do części przeznaczony na fundusz rozwoju przedsiębiorstw i resztę do budżetu. Jeżeli planowy zysk w 1958 r. nie wystarczy na pokrycie powyższych potrzeb, wówczas ministerstwo otrzyma dotację celową, która podlega zwrotowi, gdyby okazało się, że faktyczny zysk wystarcza na pokrycie potrzeb. Ministerstwa planowo deficytowe otrzymują dotację niezależnie od dotacji celowej. Powyższe zasady podziału bez odpisów na fundusz rezerwowy stosuje się do podziału zysku w centralnych zarządach i przedsiębiorstwach, z tym, że: 1) wpłacają one albo odpisy z zysku, albo różnicę pomiędzy cenami fabrycznymi a cenami rozliczeniowymi (koszty własne i planowany zysk), bądź 2) otrzymują dotację na pokrycie różnic cen. O stosowaniu jednej z zasad decyduje właściwy minister, w porozumieniu z Ministrem Finansów. Na dzień 1 I 1958 r. przedsiębiorstwa mają być zaopatrzone we własne środki obrotowe w granicach normatywów ustalonych w dotychczasowym trybie (w handlu 30% normatywu na towary). Nadwyżki lub niedobory środków obrotowych na tę datę rozlicza się z budżetem. Późniejszy poziom normatywów przedsiębiorstwa ustalają we własnym zakresie. Na pokrycie normatywów służy fundusz rozwoju przedsiębiorstw i kredyty bankowe (te ostatnie zasadniczo w handlu, a przejściowo w innych przedsiębiorstwach). Fundusz rozwoju przedsiębiorstw powstaje z części zysku bądź dotacji celowych oraz z nadwyżki środków obrotowych na początek roku, a zgromadzone środki przeznaczają się przede wszystkim na pokrycie normatywu środków obrotowych, a następnie na fundusz inwestycyjny. Fundusze rezerwowe tworzy się: w ministerstwach, a z ich upoważnienia w centralnych zarządach, w granicach kwot ustalonych dla ministerstw. Na fundusze te przeznacza się część zysku przedsiębiorstw lub dotacje celowe, nadwyżki środków obrotowych niepotrzebne na fundusz rozwoju przedsiębiorstwa i przejęte przez ministerstwa lub centralne zarządy, nie wykorzystane dotacje na pokrycie strat oraz dotacje celowe. Fundusz rezerwowy służy jako gwarancja kre-

dytów bankowych, wpłat do budżetu i pokrycia niedoborów środków obrotowych przedsiębiorstw. Jeżeli fundusze rezerwowe są większe od powyższych potrzeb Minister Finansów może nadwyżki tych funduszy przejąć do budżetu.

Przedsiębiorstwa przemysłu terenowego, do których zalicza się przedsiębiorstwa nadzorowane przez wojewódzkie zarządy przemysłu, przemysłu materiałów budowlanych i młynów dzielą zysk na te same cele co przedsiębiorstwa centralne, lecz w innej kolejności, a mianowicie: wpłata do budżetu, oraz trzy fundusze: zakładowy, rezerwowy i rozwoju. Wielkość wpłat do budżetu określają prezydium rad narodowych w wysokości, której maksymalne rozmiary przewiduje na rok 1958 tabela uzależniająca procent wpłat od rentowności i procentowego udziału nakładów osobowych w kosztach ogółem; w wyjątkowych przypadkach stawki wpłat mogą być podwyższone. Na przykład przy 5% rentowności procent wpłat do budżetu waha się w granicach: od 30% zysku przy nakładach osobowych nie przekraczających 10% udziału nakładów do 10% zysku przy nakładach osobowych powyżej 55% udziału; przy rentowności ponad 5%, stawki wpłat zwiększa się o różnicę między osiągniętym procentem rentowności a 5% rentowności. Odpisy na fundusz zakładowy ustalają odrębne przepisy. Na fundusz rezerwowy, do czasu aż osiągnie on 10% planowanego rocznego osobowego funduszu, płać przedsiębiorstwa, przeznaczają się część zysku określaną przez prezydium rady narodowej; z funduszu rezerwowego pokrywa się straty przedsiębiorstwa. O stratę przekraczającą posiadany fundusz rezerwowy bank zmniejsza wypłatę środków na płace, a brakującą na wypłatę wynagrodzeń sumę pokrywa się z budżetu zasiłkiem zwrotnym (zwanym w przepisach dotacją) w czasie do 6 miesięcy od daty otrzymania. Pozostałą część zysku przeznaczają się na fundusz rozwoju przedsiębiorstwa. Zasady dotyczące finansowania środków obrotowych i funduszu rozwoju przedsiębiorstw terenowych są analogiczne jak dla przedsiębiorstw centralnych. Omawiana uchwała może być rozciągnięta na przedsiębiorstwa przemysłowe nadzorowane przez wojewódzkie zarządy handlu.

Fundusz zakładowy na rok 1957 został uregulowany szeregiem rozporządzeń Rady Ministrów (Dz. U. 11/49—64, 18/91, 42/193; 54/264—265 i 56/276), ustalających warunki, w których tworzy się fundusz i wysokość odpisów. W większości resortów odpisy na fundusz zakładowy kształtują się w granicach 1,5—2% zysku planowego oraz w wysokości 50% zysku ponadplanowego. Na fundusz przeznaczają się ponadto całkowity zysk z produkcji ubocznej przedsiębiorstwa. Wszystkie wpłaty i wypłaty dotyczące funduszu zakładowego są gromadzone na specjalnym rachunku w banku finansującym działalność podstawową przedsiębiorstwa (M. P. 63/392).

Celem sprawdzenia słuszności nowych sposobów zarządzania gospodarką narodową Rada Ministrów upoważniła (M. P. 10/70) ministerstwa do stosowania eksperymentalnych metod zarządzania i finansowania przedsiębiorstw. Wprowadzenie tzw. eksperymentu nie może zmniejszyć zaplanowanych dla przedsiębiorstwa wpłat do budżetu bądź spowodować zwiększenie ustalonych dotacji budżetowych.

ZBYCIE MAJĄTKU PAŃSTWOWEGO

Sprzedaż przez Państwo osobom fizycznym i spółdzielniom mieszkaniowym domów mieszkalnych na własność i działek budowlanych na własność czasową została unormowana ustawą z 28 V 1957 r. (Dz. U. 31/132). Ceny sprzedaży zostały ustalone rozporządzeniem Rady Ministrów z 31 III 1957 r. (Dz. U. 44/204). Część ceny nabycia, 20—50%, należy wpłacić przy zawarciu umowy, reszta może być spłacona ratami, które wynoszą dla nabywców indywidualnych od 10 do 20 lat, dla spółdzielni mieszkaniowych 20 lat, a lokatorskich — 30 lat. Na poczet ceny sprzedaży może być zaliczona wartość pozostawionego za granicą mienia nieruchomości (M. P. 44/205). Domy i działki mogą być sprzedawane za zagraniczne środki płatnicze krajowcom dewizowym i pracownikom polskiej służby zagranicznej (Dz. U. 61/331). Tryb postępowania przy składaniu wniosków o nabycie oraz tok postępowania prezydiów rad narodowych reguluje rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej (Dz. U. 44/206). Sprzedawane domy i grunty są wolne, jeżeli umowa nie stanowi inaczej, od wszelkich długów i ciężarów, które pozostają zobowiązaniem Państwa.

Oprócz budynków mieszkalnych i działek mogą być sprzedawane budynki przeznaczone dla drobnych zakładów przemysłowych zatrudniających do 10 pracowników produkcyjnych, budynki przeznaczone na pensjonaty w miejscowościach uzdrowiskowych i letniskowych, obejmujące nie więcej niż 12 izb, oraz tereny na gospodarstwa warzywnicze i ogrodnicze nie przekraczające 5000 m² dla jednego nabywcy (Dz. U. 44/207).

Środki uzyskane ze sprzedaży stanowią fundusz mieszkaniowy przeznaczony na budownictwo mieszkaniowe (M. P. 69/418). Z funduszu finansuje się prowadzone przez organy terenowe budownictwo mieszkaniowe, zakup i urządzenie terenów budowlanych oraz wspomaga realizowane ze środków przedsiębiorstw państwowych budownictwo przeznaczone dla ich pracowników. Środki funduszu gromadzi się w Banku Inwestycyjnym, który sprawuje obsługę funduszu.

KREDYT

Oprócz sprzedaży domów i działek, państwo rozwinęło w 1957 r. szerszą akcję kredytową popierającą różnorodne nakłady produkcyjne i inwestycyjne osób prywatnych i spółdzielni zarówno w mieście, jak i na wsi. Akcja ta wyraziła się w kilku kierunkach.

Pomoc kredytową na rozwój produkcji rolnej i rzemiosła wiejskiego normuje zarządzenie Ministra Finansów z 22 V 1957 r. (M. P. 48/298). Rozmiary pomocy, która powinna stanowić w zasadzie tylko uzupełnienie środków własnych kredytobiorców, określają roczne plany kredytowe banków. Zarządzenie ustala siedem rodzajów kredytobiorców: 1. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne mogą otrzymywać w Banku Rolnym kredyt krótkoterminowy na nakłady produkcyjne (uzupełnienie środków własnych i ściśle określone cele), spłacany po zakończeniu okresu produkcyjnego, najpóźniej w ciągu 18 miesięcy (okres ten jest dla wszystkich kredytobiorców jednakowy), kredyt długoterminowy na nakłady produkcyjne (zagosparowanie odłogów, użytków zielonych i inne cele produkcyjne),

spłacany do 4 lat, z możliwością zastosowania 2 lat karencji i kredyt długoterminowy na inwestycje spłacany do 30 lat z ewentualną 6-letnią karencją. Zabezpieczeniem kredytu jest skrypt dłużny spółdzielni; 2. Zespoły, spółki, zrzeszenia posiadające i nie posiadające osobowości prawnej oraz kółka rolnicze prowadzące działalność gospodarczą korzystają w Banku Rolnym z kredytów długoterminowych — z okresem spłaty do 20 lat, i krótkoterminowych — z okresem spłaty do 18 miesięcy. Wszelkie warunki udzielanego kredytu ustala bank; 3. Rolnicy indywidualni i członkowie spółdzielni będący właścicielami gospodarstw przyzagrodowych korzystają z pożyczek długoterminowych w Banku Rolnym i krótkoterminowych, których wysokość nie może przekraczać w zasadzie 10 tys. zł — w kasach spółdzielczych. Maksymalny okres spłaty kredytu długoterminowego wynosi 20 lat dla pożyczek na budownictwo i 8 lat na inne cele; 4. Rzemieślnicy wiejscy mogą zaciągnąć pożyczki na wydatki związane z uruchomieniem i prowadzeniem warsztatu: długo- i krótkoterminowe do 20 tys. w kasach spółdzielczych, a powyżej tej sumy i na budownictwo — w Banku Rolnym. 5. Służba rolna i leśna oraz inni mieszkańcy wsi nie będący rolnikami a posiadający warunki do prowadzenia produkcji rolnej korzystają z kredytów na warunkach przewidzianych dla rolników indywidualnych; 6. Osiedleńców na działkach rzemieślniczych kredytuje się na warunkach dla rzemieślników wiejskich, a innych osiedleńców, jak rolników gospodarujących indywidualnie. 7. Niepaństwowe instytucje, jak zakłady wychowawcze, domy rencistów itp. korzystają z kredytu na rozwój produkcji rolnej, tak jak zespoły, zrzeszenia i kółka rolnicze.

Pracownikom zwalnianym z administracji (M. P. 10/72) NBP udziela kredytów na nabycie narzędzi pracy w związku z założeniem warsztatu pracy. Kredyt nie może przekraczać 20 tys. zł, jest udzielany na okres 3 lat, oprocentowany w stosunku 2% rocznie, zabezpieczony wekslem gwarancyjnym in blanco z poręczeniem dwóch osób materialnie odpowiedzialnych, a pierwsza rata kredytu jest spłacana po roku od daty udzielenia kredytu. Realizacja kredytu powinna mieć w zasadzie formę bezgotówkowego opłacenia przez bank rachunków za nabyte narzędzia pracy. Taki sam kredyt przysługuje oficerom zwolnionym ze służby (M. P. 34/228).

Uchwała Rady Ministrów z 15 III 1957 r. w sprawie pomocy Państwa dla budownictwa mieszkaniowego ze środków własnych ludności (M. P. 22/157) wśród szeregu rodzajów pomocy przewiduje również pomoc kredytową. Wysokość kredytu nie może przekraczać 90% kosztów budowy domów przez spółdzielnie typu lokatorskiego oraz 70—85% kosztów budowy domów lub mieszkań przez inne spółdzielnie i osoby fizyczne, zależnie od powierzchni użytkowej. Ponadto Minister Gospodarki Komunalnej ustalił (M. P. 64/395) na rok 1957 maksymalne wysokości kredytu, które zależnie od powierzchni użytkowej i rodzaju budowy wahają się od 95 do 110 tys. zł. Oprocentowanie kredytu wynosi 1% w stosunku rocznym. Udzielenie kredytu długoterminowego uchwała zapewnia osobom, które lokują systematycznie co najmniej przez 3 lata swoje fundusze

na premiowych książeczkach oszczędnościowych PKO, zwanych celowymi, a w przepisach szczegółowych — umiejscowionymi. Kredyt będzie udzielony w ciągu roku po zakończeniu oszczędzania. Minister Finansów unormował tryb i ustalił warunki uczestnictwa w oszczędzaniu na budowę własnego mieszkania (M. P. 3-8/247), jakkolwiek uchwała Rady Ministrów mówi o kosztach na budowę domów i mieszkań. Wysokość wkładu uprawniającego do kredytu zależy od powierzchni mieszkań: od 12 do 18 tys. zł przy powierzchni do 50 m², 24 do 36 tys. — do 85 nr i 48 do 72 tys. przy powierzchni ponad 85 m². Istnieją 3 rodzaje książeczek przewidujących wpłatę wkładów w 36, 48 i 60 ratach miesięcznych. Oprocentowanie wkładów wynosi 3%, a ponadto wśród każdego 125 uczestników po 2 latach wnoszenia wpłat rozlosowuje się co kwartał jedną premię w wysokości 50% stanu książeczki, na którą padła wygrana. Na rok przed ukończeniem oszczędzania PKO wyda zaświadczenie celem przedstawienia go organom administracji, dla przygotowania lokalizacji i określenia wysokości kredytu. Wycofanie wkładu wymaga 6-miesięcznego wypowiedzenia, lecz PKO może wyrazić zgodę na wcześniejsze wycofanie wkładu po potrąceniu 1,5% od wkładu za czas brakujący do terminu wypowiedzenia. Przerwa we wnoszeniu wkładów przekraczająca 6 miesięcy powoduje utratę prawa pierwszeństwa do kredytu.

Stosownie do uchwały, spółdzielnie i osoby fizyczne podejmujące odbudowę lub kapitalny remont nieużytkowanych domów mieszkalnych, w szczególności na ziemiach zachodnich, mogą korzystać z kredytów do wysokości przewidywanych kosztów materiałów i robót. Z kredytu na odbudowę domu na ziemiach zachodnich umarza się 25% po zakończeniu odbudowy. Również właściciele domów użytkowanych mogą korzystać z kredytu na kapitalny remont z okresem spłaty do lat 10, zabezpieczonego na nieruchomości.

Zespoły i spółdzielnie powołane do wykorzystania miejscowych surowców i materiałów budowlanych dla rozwoju drobnego budownictwa (M. P. 49/306) mogą korzystać z kredytu w Banku Inwestycyjnym na okres 3 lat, pod warunkiem posiadania własnych środków w wysokości co najmniej 20% planowanych wydatków. Oprocentowanie kredytu przy spłacie do 14 miesięcy wynosi 3% i przy spłacie od 14 miesięcy do 3 lat — 2%. Jednorazowa prowizja banku wynosi 0,5%.

Zabezpieczenie pożyczek, niezależnie od postanowień w przepisach szczególnych, zostało unormowane w ustawie z 13 VII 1957 r. (Dz. U. 39/175). Pożyczki udzielone po 2 maja 1950 r. na finansowanie kosztów indywidualnego i spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego oraz kosztów odbudowy i kapitalnych remontów domów mieszkalnych, jak również należności państwa z tytułu ceny sprzedaży domów mieszkalnych i działek budowlanych podlegają zabezpieczeniu hipotecznemu na nieruchomości pożyczkobiorcy z pierwszeństwem przed wszystkimi innymi wierzytelnościami. Na mocy upoważnienia ustawy Minister Finansów zezwolił pożyczkodawcy (Dz. U. 59/322) na odstąpienie od hipotecznego zabezpieczenia zobowiązań nie przekraczających: dla osób fizycznych 20 tys. zł i dla [spółdzielni (mieszkaniowych — 50 tys., o ile pożyczka ma zostać spłacona w terminie do 5 lat.

KONTROLA PAŃSTWOWA

Najwyższa Izba Kontroli, działająca na mocy ustawy z 9 III 1949 r. (Dz. U. 13/74) i zniesiona ustawą z 22 XI 1952 r. (Dz. U. 47/316) została z powrotem restytuowana na mocy dwóch ustaw z 13 XII 1957 r. Ustawa o zmianie Konstytucji (Dz. U. 61/329) wprowadza nowe artykuły 28a—28d, w których powołuje do życia NIK, określa jej zakres działania, stanowi że NIK podlega Sejmowi, a Rada Państwa sprawuje nad nią nadzór, postanawia, że Prezesa NIK powołuje i odwołuje Sejm oraz zawiera przepis, iż NIK przedstawia corocznie Sejmowi uwagi o wykonaniu budżetu Państwa i narodowego planu gospodarczego oraz wnioski w przedmiocie absolutorium dla rządu. Ustawa o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. 61/330) zawiera bliższe postanowienia dotyczące zadań i zakresu działania NIK, organizacji NIK i zasad wykonywania kontroli. NIK kontroluje działalność gospodarczą, finansową i organizacyjno-administracyjną naczelnych i terenowych organów administracji państwowej pod względem legalności, gospodarności, celowości i rzetelności. W wykonaniu powyższego NIK może kontrolować działalność urzędów, przedsiębiorstw, zakładów i instytucji państwowych, a także w miarę potrzeby i w wyznaczonym przez ustawę zakresie kontrolę spółdzielni i organizacji spółdzielczych, organizacji i instytucji społecznych, a nawet jednostek gospodarki nieuspołecznionej i osób fizycznych — czym kontrole zazwyczaj nie zajmują się aby nie dublować pracy organów finansowych. NIK przedkłada Sejmowi uwagi do sprawozdania o wykonaniu budżetu i planu z wnioskiem o absolutorium dla rządu, sprawozdania z wyników kontroli dotyczących ważniejszych zagadnień i sprawozdania roczne ze swej działalności. NIK może zgłaszać uwagi do projektów ustaw, a jej delegatury — do projektów budżetów województw. NIK przeprowadza kontrole: faktyczne, polegające na badaniu czynności w toku ich wykonywania oraz stanu majątku i następne, polegające na badaniu czynności już dokonanych oraz dokumentów. Kontrola wstępna, polegająca na uzależnieniu od zgody NIK dokonania zamierzonych czynności, może być zlecona przez wspólne uchwały Rady Państwa i Rady Ministrów. Prezesa NIK powołuje i odwołuje Sejm, a wiceprezesów — Rada Państwa. Prezes bierze udział w posiedzeniach Sejmu i — jak poprzednio Minister Kontroli Państwowej — w posiedzeniach Rady Ministrów. W skład NIK wchodzi: kolegium, zespoły i departamenty oraz delegatury, których obszar działania może obejmować jedno lub kilka województw. Kolegium NIK tworzą: prezes, wiceprezesi oraz członkowie powołani spośród pracowników NIK i odwoływani przez Radę Państwa. Również w delegaturach działają kolegia, których członkowie są powoływani i odwoływani przez prezesa NIK. Do kompetencji kolegiów należą wymienione w ustawie sprawy, jak np. uwagi do sprawozdań z wykonania budżetu i wnioski w przedmiocie absolutorium, wyniki ważniejszych kontroli, sprawozdania z działalności i projekt budżetu NIK. Projekt ten jest włączany przez Ministra Finansów do budżetu Państwa. W związku z wykonywaną kontrolą, pracownicy NIK mają prawo wstępu do wszelkich pomieszczeń, asystowania przy czynnościach kontrolowanej jednostki, wglądu do wszelkich dokumentów, zabezpieczenia obiektów majątkowych i dowodów, dokonywania przesłu-

chań, powoływania biegłych. Przedstawiciele NIK mają prawo brania udziału w kolegiach i naradach organów administracji i jednostek podległych, co może rodzić obawę, że kompetencje kontroli zostałyby w ten sposób rozszerzone na coś w rodzaju kontroli wstępnej z ujemnymi następstwami dla administracji i samych organów kontroli. Po przeprowadzeniu kontroli NIK zgłasza wnioski i uwagi o wykonaniu lub niewykonaniu których kontrolowana jednostka powinna zawiadomić NIK. W razie stwierdzenia nadużyć lub grożącej szkody NIK może wydawać zarządzenia doraźne. W przepisach przejściowych ustawa znosi urząd Ministra Kontroli Państwowej, a pracowników b. ministerstwa przenosi do pracy w NIK.

W związku z postanowieniami ustawy, Sejm uchwałą z 13 XII 1957 (M. P. 99/578) ustalił tryb przedkładania Sejmowi sprawozdań i zlecenia przez Sejm zadań NIK.

Jerzy Lubowicki

IV. PRZEGLĄD ORZECZNICTWA

ORZECZNICTWO CYWILNE SĄDU NAJWYŻSZEGO

Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 r. (Dz. U. z 1950 r. Nr 25, poz. 232).

Art. 34. 1. Każdy członek zarządu spółdzielni winny czynu lub zaniebania wyrządzającego spółdzielni szkodę, odpowiada za nią osobiście, a jeżeli winnych jest więcej, odpowiedzialność ich jest solidarna. Zasada ta ma zastosowanie także w wypadku, gdy członek zarządu jest winny bezprawnego zwolnienia pracownika z pracy, na skutek którego to zwolnienia spółdzielnia poniosła szkodę.

2. Powzięcie przez prezesa zarządu Gminnej Kasy Spółdzielczej decyzji o zwolnieniu pracownika bez uzyskania co do niego uchwały na posiedzeniu zarządu i skierowanie do pracownika pisma zwalniającego, podpisanego jedynie przez prezesa zarządu, stanowi czynność bezprawną, jako sprzeczne z postanowieniami Statutu i regulaminu spółdzielni.

3. Za szkody wyrządzone spółdzielni na skutek bezprawnego zwolnienia pracownika ponoszą odpowiedzialność także osoby trzecie nawet nie pozostające w stosunku pracy z pracodawcą, które wpływały na decyzję zwolnienia, jeżeli ich wpływanie na decyzję pracodawcy miało cechy czynu niedozwolonego (art. 134 k. z.); (10 V 1954 r. 1 C 2028 (53)).

Art. 45. Odpowiedzialność członka zarządu, przewidziana w art. 45 ustawy o spółdzielniach, nie wyklucza stosowania ogólnych przepisów kod. zob. o odszkodowaniu, m. in. art. 158 k. z. (11 I 1957 — 2 CR 2016(64)).

Art. 52. Z hierarchicznego podporządkowania zarządu spółdzielni walnemu zgromadzeniu oraz z art. 52 ust. 1 ustawy o spółdzielniach, który stanowi, iż uchwały walnego zgromadzenia wiążą wszystkich członków, wynika, iż zarząd nie jest władny działać wbrew wyrażonej w uchwale woli walnego zgromadzenia. Jeśli zarząd jest zdania, że uchwała narusza prawo lub statut, może zaskarżyć ją do sądu w trybie przewidzianym w art. 52 ustawy o spółdzielniach. Uchwała walnego zgromadzenia może być także uchylona na wniosek zarządu przez Naczelną Radę Spółdzielczą, jeśli uchwała ta narusza przepisy ustawy albo jeśli przemawiają za tym inne ważne przyczyny (24 IV 1957 — 2 CR 839/55).

Rozporządzenie z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych (Dz. U. nr 35, poz. 323 wraz z zmianami)

Art. 42. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o uposażeniu pracowników państwowych i samorządowych oraz przewodniczących organów wykonawczych gmin miejskich i wiejskich (Dz. U. nr 7, poz. 39) wyłącza poprzez art. 9 dekretu z dnia 14 maja 1946 r. o tymczasowym unormo-

waniu stosunku służbowego funkcjonariuszy państwowych (Dz. U. nr 22, poz. 139) stosowanie do pracowników kontraktowych przepisów rozporządzenia z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych w przedmiocie wszelkich świadczeń na rzecz pracownika, a więc i przepisu art. 42 tegoż rozporządzenia (23 X 1956 — 1 CR 3/56).

Kodeks zobowiązań z dnia 27 października 1933 r. (Dz. U. nr 82, poz. 598 wraz ze zmianami)

Art. 134. Wymóg zachowania szczególnej ostrożności przez kierowcę nie może być rozumiany w ten sposób, że jeżeli nastąpił wypadek, to widocznie kierowca nie zachował dostatecznej w danych okolicznościach ostrożności. Takie rozumowanie, oceniając wymagany stopień ostrożności według wyniku, prowadziłoby do niemożliwego przyjęcia koncepcji, że kierowca odpowiada za każdy wypadek, że odpowiada więc w efekcie nie za zawinione działanie, a na zasadzie ryzyka. Od kierowcy można żądać tylko takiego stopnia ostrożności, jaki jest potrzebny z punktu widzenia rozsądnej oceny przez kierowcę możliwego do przewidzenia normalnego zachowania się innych uczestników ruchu (18 V 1957 r. — 4 CR 619/55).

Art. 137. „Wspólne” wyrządzenie szkody w rozumieniu art. 137 § 1 k. z. ma miejsce wówczas, gdy między działaniem każdego ze sprawców a całością wyrządzonej szkody istnieje związek przyczynowy, a więc gdy skutkiem działań sprawców jest jedna tylko szkoda (a nie suma szkód), przy czym obojętne jest, czy sprawcy działali w sposób jednokowy (np. dwóch sprawców bije poszkodowanego), czy różny (np. bezpośredni sprawca i podżegacz lub pomocnik — art. 136 k. z.) oraz czy działali w porozumieniu, czy jeden niezależnie od drugiego (29 IX 1956 — 4 R 1023/55).

Art. 158 § 2. Aby uchybienia pracodawcy mogły stanowić podstawę do zmniejszenia z mocy art. 158 § 2 k. z. odszkodowania dochodzonego od pracownika z tytułu manka, musi między tymi uchybieniami a szkodą istnieć związek przyczynowy w rozumieniu art. 157 § 2 k. z. W myśl bowiem przepisu art. 158 § 2 k. z. poszkodowany musi przyczynić się do powstania szkody. Sąd może więc zmniejszyć odszkodowanie tylko wówczas, gdy ustali tego rodzaju uchybienia pracodawcy, między którymi a szkodą istnieje związek przyczynowy, i gdy przeto uchybienia te wywołały szkodę względnie przyczyniły się do jej wyrządzenia przez pracownika, inne osoby lub zdarzenia. Natomiast uchybienia pracodawcy nie mogą stanowić podstawy do obniżenia odszkodowania, jeśli między nimi a szkodą brak związku przyczynowego (17 VI 1957 — 3 CR 589/56).

Art. 158 § 2. 1. Urzędnik przełożony, który podpisuje pismo przygotowane mu przez podwładnego, nie może czynić tego mechanicznie, lecz obowiązany jest treść tego pisma skontrolować, zwłaszcza gdy uchybienie w pracy podwładnego można było łatwo z samej treści podpisywanego dokumentu dostrzec. 2. Zmniejszenie odszkodowania powoduje

każde przyczynienie się poszkodowanego do wyrządzenia szkody, a nie tylko przyczynienie się zawinione (15 X 1956 r. — 2 CR 2161/54).

Art. 158 § 2. Powierzenie kierownictwa sklepu osobie małoletniej w razie powstania manka daje podstawę do obniżenia zasądzenia odszkodowania, chociażby osoba małoletnia uzyskała pełnoletność przez zawarcie związku małżeńskiego. Zawarcie małżeństwa powoduje tylko uzyskanie pełnej zdolności do czynności prawnych, ale nie zwiększa doświadczenia życiowego i znajomości w prowadzeniu powierzonego sklepu (11 VI 1957 — 3 CR 528/56).

Art. 163 § 2. 1. Ogólna podwyżka zarobkowa stanowi okoliczność, jaka w myśl art. 163 § 2 k. z. daje podstawę do żądania podwyższenia uprzednio zasądzonej renty. 2. Ogólna obniżka cen nie stoi na przeszkodzie podwyższeniu uprzednio zasądzonej renty (12 XII 1956 — 2 CR 459/56).

Art. 165, 158 § 1. Według art. 165 § k. z. zadośćuczynienie za cierpienia fizyczne i krzywdę moralną ma się wyrażać sumą, która winna być „stosowaną”. Oznacza to — przy zastosowaniu reguły art. 158 § 1 k. z. — że suma ta winna być wypadkową różnych przesłanek, do których oprócz stopnia cierpienia i krzywdy poszkodowanego i jego sytuacji materialnej należy sytuacja majątkowa i możliwości zarobkowe sprawcy szkody. Bez uwzględnienia tych ostatnich oznaczenie sumy mogłoby być nierealnie wysokie lub za niskie (9 IV 1957 — 2 CR 967/55).

Art. 239. Stwierdzony u pracownika niedorozwój umysłowy stanowi w określonym zakresie okoliczność zwalniającą go na podstawie art. 239 k. z. od odpowiedzialności za nieprawidłowe wykonywanie obowiązków przerastających jego możliwości, jeśli pracodawca o tym przy dołożeniu należytej staranności mógł wiedzieć, a pracownik przy przedstawieniu swoich właściwości nie wprowadził go podstępnie w błąd (16 V 1957 — 3 CR 396/56).

Art. 239. Sąd Najwyższy co do ekskulpacji dopuszcza dowód prima facie, gdy okoliczności sprawy wykazują w wysokim stopniu prawdopodobieństwo, że zdarzenia, za które pracownik nie ponosi odpowiedzialności, wywołały niedobór. Wówczas pozwany nie musi udowodnić koniecznego związku przyczynowego między tymi zdarzeniami a niedoborem. Nie można więc wymagać od pozwanego magazyniera wykazania takiego związku przyczynowego dla ekskulpacji, gdy z winy powoda pozwany nie był w stanie na tyle opanować biegu prowadzenia magazynu, by mógł wykryć z całą pewnością źródła niedoboru (23 IV 1957 — 2 CR 844/55).

Art. 239. Pracodawca obowiązany jest zapewnić kierownikowi sklepu normalne warunki pracy. Jeżeli takich warunków nie stworzono, to jest niewątpliwe, iż wykonywanie nadzoru przez kierownika staje się w większej lub mniejszej mierze zależnie od konkretnych okoliczności, utrudnione, a tego rodzaju stan rzeczy według zasad doświadczenia życiowego przyczynia się do powstania niedoborów (18 II 1957 — 2 CR 511/55).

Art. 239. Niewypłacanie pracownikowi należności ze stosunku pracy stanowi naruszenie umowy o pracę. Okoliczność, że ustawodawca uznał za potrzebne zagrożenie sankcją karną niektórych wypadków naruszenia obowiązków umownych, a m. in. obowiązków wynikających z umowy o pracę, nie ma wpływu na kwalifikację podstawy prawnej roszczenia pracownika o zapłacenie mu należności ze stosunku pracy, nawet jeżeli niewypłacenie tych należności może podlegać ukaraniu w postępowaniu karnym (11 VI 1957 — 3 OR 459/57).

Art. 239 i art. 8 i nast. Umowne przyjęcie solidarnej odpowiedzialności przez kierownika sklepu i jego zastępcę opiera się na istniejącym między nimi zaufaniu, które stanowi gwarancję, iż obaj dołożą maksymalnej troski w stosunku do powierzonego im opiece mienia oraz że żaden z nich nie będzie działał na szkodę drugiego. Trwanie wzajemnego zaufania stanowi tak istotną przesłankę umowy o solidarnej odpowiedzialności wymienionych osób, że w wypadku ustania tej więzi i zakomunikowania o tym pracodawcy przez jednego z kontrahentów, umowę należy uznać za wygasłą (25 III 1957 — 1 CR 297/56).

Art. 254. Czynsz najmu również w tej części, która odpowiada wysokości wpłaty na FGM, może podlegać potrąceniu z wierzytelnością najemcy. Sama potrzeba ochrony dochodów FGM nie powinna iść tak daleko, aby pozbawiała dłużnika prawa do potrącenia dlatego tylko, iż w razie potrącenia wynajmującemu trudniej będzie wnieść opłaty na FGM (4 VI 1957 — 2 CR 133/56).

Art. 370 i nast. Jeżeli nie istnieje między stronami umowa co do wysokości kwoty, jaka się powodowi należy za dalsze (po rozwiązaniu umowy o pracę) zajmowanie przez pozwaną pokoju i nie istnieją żadne obowiązujące strony stawki, wysokość należności za zajmowanie pokoju określić należy według słuszności. Zagadnienie *lucrum cessans* nie wchodzi tu w rachubę, gdy chodzi o pokoje gościnne ministerstwa, które nie są — z istoty rzeczy — przeznaczone na dawanie zysku. Ażeby móc określić słuszną wysokość należności, niezbędne jest ustalenie przede wszystkim stanu spornego pokoju i zakresu ewentualnych dalszych świadczeń powoda na rzecz pozwanej (np. centralne ogrzewanie) (11 III 1957 — 1 CR 19/57).

Art. 379, 159 i art. 305 prawa rzeczowego. Najemca może przeciwko współnajemcy lub osobie trzeciej przebywającym bezprawnie w jego lokalu wystąpić w oparciu o art. 379 k. z. o eksmisję nie tylko w drodze powództwa z art. 305 pr. rzecz., lecz również przez dochodzenie roszczenia o odszkodowanie w postaci przywrócenia poprzedniego stanu, zgodnie z art. 159 zd. 2 k. z. (2 IX 1957 — 2 CO 11/57).

Art. 441. Uznanie, że pracownik winien otrzymywać wynagrodzenie za pracę faktycznie wykonywaną, a nie za pracę nieistniejącą, lecz wynikającą jedynie nominalnie z formalnej umowy, nie przesądza jeszcze tej kwestii, jaką stawkę otrzymywać powinien pracownik, o ile do danego stanowiska przywiązane są różne stawki, w szczególności w zależności od posiadanych kwalifikacji. Ocena, jaką ze stawek przywiązanych do danego stanowiska wybrać, należy do sądu, który w tym wypadku powinien kierować się tymi samymi kryteriami, jakimi kiero-

wałby się pracodawca, gdyby był zajął słuszne stanowisko (16 V 1957 — 3 CR 991/56).

Art. 442. W wypadku, gdy pracownik nie będący radcą prawnym wykonuje czynności radcy prawnego, nie mieszczące się w zakresie jego funkcji, w braku umowy stron co do wynagrodzenia za te czynności należy mu zasądzić wynagrodzenie odpowiednie dla radcy prawnego (7 I 1957 — 2 CR 605/56).

Art. 473. Zgodnie z ustalonym orzecznictwem (w szczególności z orzeczeniem Sądu Najwyższego 1 C. 1293/51 z dnia 29 V 1952 r.) — jeśli pracownika łączy z pracodawcą kilka umów o pracę w różnych dziedzinach, bieg terminu prekluzji z art. 473 k. z. rozpoczyna się z chwilą wygaśnięcia każdej poszczególniej umowy o pracę, a nie z chwilą ustania ostatniego stosunku pracy (17 IV 1957 — 4 CR 946/55).

Kodeks handlowy z dnia 27 czerwca 1934 r. (Dz. U. nr 57, poz. 502 wraz ze zmianami)

Art. 568. Stosownie do przepisów art. 568 kod. handl. cechą charakterystyczną umowy agencyjnej, w odróżnieniu od umowy o pracę, prócz braku podporządkowania się, stanowi podjęcie się stałego pośredniczenia w zawieraniu umów na (rzecz dającego polecenie lub zawieranie umów w jego imieniu przez kupca, to znaczy (art. 2 § 1 kod. handl.) przez tego, kto we własnym imieniu prowadzi przedsiębiorstwo zarobkowe, a nie przez pracownika, to znaczy tego, kto będąc zatrudniony w cudzym zakładzie pracy, jest ściśle podległy kierownictwu tego zakładu. Obojętne jest przy tym, że czynności wykonywane są jednakowo w obu stosunkach prawnych i że taka sama jest forma otrzymywanego za nie wynagrodzenia, gdyż z mocy art. 452 § 1 k. z., art. 16 i 17 rozporządzenia o umowie o pracę pracowników umysłowych, wynagrodzenie pracownika też może polegać na prowizji (15 II 1957 — 1 CR 1027/56).

Dekret z dnia 29 sierpnia 1945 r. w sprawie postępowania o ubezwłasnowolnienie (Dz. U. nr 40, poz. 225).

Art. 15 § 1 i 2, art. 25 k. p. n. Zestawienie treści § 1 i § 2 art. 15 dekretu oraz okoliczność, że wysłuchanie osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, winno się odbyć na rozprawie, świadczy o tym, że chodzi o złożenie wyjaśnień ustnie, oczywiście z obowiązkiem ich zaprotokołowania. Ustne wysłuchanie — nie wymagające zachowania form obowiązujących przy przesłuchaniu — dostarcza także bezpośredniego materiału, niezbędnego dla oceny, czy zachodzi potrzeba pozbawienia lub ograniczenia zdolności do czynności prawnych. Nie można zatem w tym przypadku ze względu na szczególną treść art. 15 dekretu poprzestać na złożeniu oświadczenia na piśmie, mimo że możliwość taką przewiduje ogólny przepis art. 25 k. p. n., w którym zresztą sprawa wysłuchania pozostawiona jest uznaniu sądu (10 V 1956 — 2 CR 26/56).

Prawo spadkowe z dnia 8 października 1946 r. (Dz. U. nr 60, poz. 328)

Art. 77. Biegły, by stwierdzić i uzasadnić wobec sądu opinię w kwestii, czy testator w chwili sporządzania testamentu znajdował się w sta-

nie wyłączającym świadome oraz swobodne powzięcie i oświadczenie woli, musi nie tylko być obecny przy przesłuchaniu wszystkich świadków, a w razie przesłuchania stron także i przy ich przesłuchaniu, ale aktywnie przy przesłuchaniu poszczególnych osób współdziałać, gdyż wiadomości fachowych wymaga stawienie pytań mających stanowić podstawę do oceny stanu psychicznego zmarłego. Również powinien by sąd zasięgnąć opinii biegłego w kwestii ewentualnego, w miarę możliwości, uzupełnienia postępowania dowodowego (15 II 1957 — 1 CE 1137/56).

Prawo rzeczowe z dnia 11 października 1946 r. (Dz. U. nr 57, poz. 319)

Art. 28; art. 3 p. o. p. c. Wyrok oddalający powództwo o eksmisję z gruntu w oparciu o art. 3 przepisów ogólnych, posiada tylko to znaczenie, że powód nie może żądać eksmisji, póki trwa stan rzeczy będący podstawą orzeczenia oddalającego powództwo. Orzeczenie takie nie ma żadnego wpływu na tytuł własności spornego gruntu. Gdyby się zmieniły warunki, naprzykład dlatego, że pozwana przez swoje niewłaściwe zachowanie utrudniałaby powodowi gospodarowanie na ich pozostałych gruntach położonych obok gruntu spornego, albo gdyby warunki ekonomiczne powodów pogorszyły się, a pozwanej poprawiły, albo gdyby powód zaofiarował pozwanej ekwiwalent w postaci możliwej dla nie do przyjęcia, powód będzie miał możliwość ponownie żądać eksmisji pozwanej, twierdząc, że w zmienionych warunkach jego żądanie przestało już być sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (28 III 1957 — 1 CR 175/57).

Art. 28 art. 367 k. p. c. 1. Ustalenie przez sąd, że powodowie w innym procesie cofnęli pozew ze zrzeczeniem się roszczenia, nie daje w drugim procesie o ten sam przedmiot podstaw do skutecznego podniesienia zarzutu rzeczy osądzonej, uzasadniającego odrzucenie pozwu, powoduje jednak konieczność merytorycznej oceny tegoż zrzeczenia się i jego skutków prawnomaterialnych na stan prawny drugiego procesu. 2. Zrzeczenia się roszczenia windykacyjnego nie można identyfikować ze zrzeczeniem się prawa własności, którego treści nie wyczerpuje (art. 28 prawa rzecz.). Jeżeli strony nie mają na myśli pełnego zrzeczenia się roszczenia windykacyjnego, powinny bliżej określić termin skuteczności oddziaływania dokonanego zrzeczenia (19 II 1957 — 3 CR 1129/56).

a) Dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz. R. nr 63, poz. 346)

b) Dekret o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego (Dz. U. nr 63, poz. 345)

a) Art. 142 § 2; b) Art. 29 § 2. 1 „Dokumentami stwierdzającymi prawo własności nieruchomości w rozumieniu art. 29 § 2 postępowania rzeczowego i art. 142 § 2 postępowania spadkowego są te dokumenty, które z mocy przepisów prawa stwierdzają nabycie własności lub stanowią dowód, że takie nabycie miało miejsce; w szczególności do dokumentów tych zaliczyć należy odpisy z ksiąg wieczystych, odpowiednio orzeczenia sądowe lub administracyjne, odpisy umów notarialnych o przeniesienie własności oraz wyciągi z tabel likwidacyjnych”. 2. „Usta-

lenie w postępowaniu działowym lub w postępowaniu o zniesienie współwłasności prawa własności nieruchomości uczestników postępowania (art. 29 § 2 postępowania rzeczowego) lub spadkodawcy (art. 142 § 2 postępowania spadkowego dopuszczalne jest także w drodze innych środków dowodowych" (Uchwała Całej Izby S. N. 25 V 1957 — 1 CO 39/56).

Dekret o egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych z dnia 28 stycznia 1947 r. (Dz. U. nr 21, poz. 84)

Art. 138, 44 i 45, 43. Prawidłowa wykładnia przepisów dekretu z dnia 29 I 1947 r. o egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych w zakresie egzekucji przez zarząd przymusowy prowadzi do wniosku, że z chwilą zakończenia egzekucji, uprawnienia i zobowiązania powstałe w okresie trwania zarządu przymusowego przechodzą na dłużnika — właściciela przedsiębiorstwa. Egzekucyjny zarząd przymusowy bowiem ustanowiony zostaje nie tylko w interesie wierzyciela, lecz także w interesie właściciela przedsiębiorstwa, którego zobowiązania zostają pokryte z dochodów uzyskanych w toku prowadzenia przedsiębiorstwa. W szczególności przeto zaciągnięte przez zarząd przymusowy zobowiązania celem umożliwienia prowadzenia przedsiębiorstwa, a w konsekwencji pokrycia długów właściciela przedsiębiorstwa, winien pokryć właściciel z chwilą zakończenia egzekucji przez zarząd przymusowy. Za taką wykładnią powyższych przepisów przemawia art. 38 dekretu o egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych, w myśl którego w przypadku umorzenia egzekucji z przyczyn przewidzianych w art. 44 i 45 dekretu, uprawnienia i obowiązki powstałe w czasie trwania zarządu przymusowego przechodzą na dłużnika. Skoro na dłużnika właściciela przechodzą zobowiązania z okresu zarządu przymusowego w wypadku umorzenia egzekucji, która wszczęta została niepotrzebnie (art. 43 i 45 dekretu), to tym bardziej te zobowiązania obciążają dłużnika w wypadku każdego innego zakończenia egzekucji (28 VIII 1956 — 3 CR 155/56).

Dekret z dnia 28 lipca 1948 r. o najmie lokali (jednolity tekst Dz. U. z 1953 r., nr 35, poz. 152)

Art. 10. Przepis art. 10 dekretu o najmie lokali, określający, że z czynszu wynajmujący ponosi koszty eksploatacji i bieżącego remontu, wyraźnie ogranicza obowiązek wynajmującego w porównaniu z przepisem art. 373 i 374 k. z. Ograniczenie polega na tym, że koszty eksploatacji i bieżącego remontu obciążają wynajmującego o tyle tylko, o ile znajdują pokrycie w czynszu lub w jego części określonej w ustępie 3 art. 10. Ustawa zwalnia wynajmującego od obowiązku ponoszenia tych kosztów eksploatacji i bieżącego remontu, których z czynszu (wzgl. jego części) nie jest w stanie wyrównać (4 VI 1957 — 2 CR 133/56).

Art. 20. W zakresie kapitalnego remontu obowiązek wynajmującego jest również ograniczony. Polega on na zobowiązaniu wynajmującego do przekazania z czynszu określonej jego części do PGM. To ukształtowanie odbiega od przepisów art. 373 i 374 k. z., a zbliżone jest do unormowania

zawartego w art. 10 dekretu. Nie ma żadnych usprawiedliwionych podstaw do poglądu, jakoby prócz obowiązku uiszczenia wpłat na PGM istniał nadal obowiązek wynajmującego ponoszenia kosztów kapitalnego remontu oparty na art. 373 i 374 k. z. Art. 34 dekretu utrzymuje w mocy przepisy kodeksu zobowiązań o najmie tylko o tyle, o ile dekret nie stanowi inaczej. Odmiennosć uregulowania w dekrecie wynika z ujawnionej w dekrecie w sposób oczywisty tendencji do ograniczenia obowiązków wynajmującego. Obowiązki wynajmującego w zakresie eksploatacji, bieżącego i kapitalnego remontu lokali normują przepisy dekretu odmiennie od norm art. 373 i 374 k. z., wobec czego z mocy art. 34 dekretu przytoczone przepisy k. z., w tym zakresie nie mają mocy (4 VI, 1957 — 2 CK 133/56).

Art. 20 i nast. Przepisy dekretu o wysokości czynszu i obowiązku wpłat na FGM mają charakter bezwzględnie obowiązujący. Takież sam charakter wobec tego posiadać musi również norma o ograniczonym do wpłat na FGM obowiązku wynajmującego w przedmiocie ponoszenia kosztów kapitalnego remontu. Umowa więc, treścią której wynajmujący zobowiązałby się wobec najemcy do ponoszenia nieograniczonego obowiązku, nie miałyby mocy wiążącej (4 VI 1957 — 2 CR 133/56).

Art. 23. Wynajmujący, poza innymi ustawowo ustanowionymi zwolnieniami, nie ma obowiązku dokonywania wpłat na FGM, jeżeli czynszu bez swej winy nie otrzymał. Świadczy to o tym, że w zasadzie ustawodawca obciąża wynajmującego tymi wpłatami o tyle tylko, o ile czynsz otrzymał. O pobraniu czynszu jednak może być mowa nie tylko wówczas, gdy został on gotówką wpłacony, ale i wówczas, gdy jego wyrównanie nastąpiło w drodze potrącenia z pretensją wzajemną najemcy (4 VI 1957 — 2 CR 133/56).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lipca 1948 r. o należnościach w razie pełnienia czynności służbowych poza zwykłym miejscem służbowym oraz w razie przeniesienia na inne miejsce służbowe (Dz. U. nr 38, poz. 279)

1. W razie przeniesienia służbowego, pracownik mający na utrzymaniu rodzinę, który przesiedlił się do miejscowości nowej swej pracy bez rodziny, do czasu jej sprowadzenia uprawniony jest do otrzymania ryczałtu za przeniesienie w wysokości 50% jednomiesięcznego uposażenia określonego w § 37 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 lipca 1948 r. (Dz. U. nr 38, poz. 279),

2. Czy zameldowanie się pracownika przeniesionego służbowo w nowym miejscu pracy na pobyt czasowy jest dostatecznym dowodem faktycznego przesiedlenia się, zależy od oceny tego dowodu według zasad przewidzianych w art. 242 § 1 k. p. c. (10 II 1955 — 2 CO 62/54).

Ustawa z dnia 1 lipca 1949 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym (Dz. U. nr 41, poz. 294).

Art. 10. Stosownie do art. 10 ustawy z dnia 1 lipca 1949 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym, termin wykonania zobowiązania w obrocie bezgotówkowym uważa się za zachowany, jeżeli

w ostatnim dniu tego terminu dłużnik udzielił zlecenia dokonania przelewu bądź wręczył czek rozrachunkowy. Jednakże taki skutek przypisać można udzielonemu zleceniu jedynie w tym wypadku, jeśli zlecenie przelewu było w dacie jego udzielenia wykonalne, a w szczególności, jeśli zleceniodawca w dacie tej miał w instytucji bankowej potrzebny fundusz do rozporządzenia (31 III 1955 — 4 CZ 38/55).

Kodeks rodzinny z dnia 27 czerwca 1950 r. (Dz. U. nr 34, poz. 308)

Art. 14. Przepis art. 14 kod. rodz. nakazuje małżonkom udzielanie sobie wzajemnej pomocy. Pomoc ta obejmie przede wszystkim dostarczenie koniecznego utrzymania, może jednak w miarę okoliczności być uzasadnione żądanie pomocy w wyprocesowaniu majątku osobistego. W szczególności takie żądanie mogłoby być uzasadnione w przypadku, gdy małżonek nie jest zdolny do pracy zarobkowej, a zarobki drugiego małżonka są tak duże, że może on bez istotnego uszczerbku dla siebie, poza utrzymaniem małżonka, pokryć koszty jego nie beznadziejnego procesu (29 III 1957 — 2 CR 330/55).

Art. 21. Prawo użytkowania, gdy uprawniony jest tylko jeden małżonek, ze względu na osobisty charakter i niezbywalność tego prawa nie może być przedmiotem wspólności ustawowej (29 III 1957 — 2 CR 330/55).

Art. 21, 15, art. 90 pr. rzecz. Jeżeli część domu nabyta w czasie trwania małżeństwa jak i część dobudowana nie były przedmiotem odrębnej własności, to do wspólnego majątku małżonków w każdym razie wchodzi pewne prawa majątkowe, z których wynika uprawnienie do korzystania z odpowiednich części domu. W granicach tego uprawnienia mieści się roszczenie do współposiadania tego domu.

Art. 90. pr. rzecz. daje prawo do żądania wydzielenia części rzeczy wspólnej (prawa wspólnego) do wyłącznego korzystania, jeżeli taki sposób współposiadania całej rzeczy odpowiada interesom współwłaścicieli. Będzie to z reguły miało miejsce przy wspólnych mieszkaniach. Takie korzystanie bowiem niejednokrotnie da się pogodzić z podobnym korzystaniem innych współwłaścicieli.

Jeżeli jednak prawa strony do spornego domu czy jego części wynikają tylko z praw jej do wspólnego majątku małżonków, nie mogłaby strona żądać dopuszczenia jej do współposiadania z mocy art. 90 pr. rzecz, przez wydzielenie jej określonej części domu. Wobec bezudzielnego charakteru wspólności ustawowej nie można bowiem wskazać udziału we współwłasności, który byłby miarodajny dla określenia wielkości przeznaczyć się jej mającej części. Nie wyłącza to możliwości uzyskania przez stronę dla niej samej i możliwie dla jej dzieci wspólnych z pozwanym osobistych pomieszczeń na podstawie art. 15 kod. rodz. w trybie postępowania niespornego (18 IV 1957 — 1 CR 142/57).

Art. 43 § 3. 1. W procesie o zwolnienie od obowiązku alimentacyjnego drugiego małżonka na zasadzie art. 34 § 3 kod. rodz., sąd nie może badać kwestii winy małżonka zobowiązanego, jeżeli rozwód orzeczono bez orzekania o winie za zgodą stron. 2. Prawo do dożywotniej renty

alimentacyjnej, wynikające w następstwie wzajemnych rozliczeń majątkowych z układu zatwierdzonego przez sąd w wyroku orzekającym rozwód na zgodny wniosek małżonków (art. 33 pr. małż., art. XIII przepisów wprowadzających pr. małż.) w zasadzie nie wygasa po upływie lat pięciu od wejścia w życie kodeksu rodzinnego (2 III 1957 — 3 GO 2/57).

Art. 47 § 1. Domniemanemu ojcu dziecka przysługuje z chwilą wytoczenia przeciwko niemu procesu o ustalenie ojcostwa czynna legitymacja w procesie o zaprzeczenie macierzyństwa.

Także mężczyźnie, którego ojcostwo zostało sądownie ustalone, przysługuje legitymacja do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa (30 V 1957 — 1 CR 821/55).

Kodeks postępowania cywilnego z dnia 25 sierpnia 1950 r. (Dz. U. nr 43, poz. 394).

Art. 111. Zgodnie z art. 111 k. p. c. zwolnienie od kosztów sądowych przysługuje stronie i dlatego przy rozważaniu odnośnego wniosku należy brać pod uwagę jej stan majątkowy, a nie jej członków rodziny, w szczególności męża (2 III 57 — 3 GZ 31/57).

Art. 111 i 115. Nie stanowi przeszkody do zwolnienia od kosztów prawdopodobna a nawet nie ulegająca wątpliwości zmiana na lepsze dotychczasowej sytuacji strony w najbliższej przyszłości, o ile tylko zmiana nie może nastąpić w terminie przewidzianym dla uiszczenia kosztów sądowych, chyba że odmowa nie pociągnęłaby za sobą ujemnych dla strony skutków procesowych lub materialnych. Odmienna wykładnia art. 111 § 1 i 115 § 3 k. p. c., mająca charakter interpretacji zwężającej, nie znajduje oparcia w celu samej instytucji oraz byłaby sprzeczna z przepisem art. 118 § 1 k. p. c., który przewiduje cofnięcie zwolnienia od kosztów, między innymi w razie gdy okoliczności uzasadniające zwolnienie przestały już istnieć (29 V 1957 — 2 CZ 111/57).

Art. 111, 106 § 2. Zwolnienie jednego z pozwanych dłużników solidarnych od kosztów sądowych nie ma wpływu na obowiązek pozostałych pozwanych uiszczenia kosztów sądowych (3 XI 1956 — 4 CZ 232/56).

Art. 119 § 2. W przypadku wzajemnego zniesienia kosztów procesu nie stosuje się art. 119 § 2 k. p. c., a nie uiszczone przez stronę zwolnioną od kosztów sądowych opłaty i wydatki nie mogą być ściągnięte od przeciwnika, zatem na podstawie art. 119 § 3 k. p. c. należy je w całości ściągnąć od strony zwolnionej od kosztów sądowych z zasądzonego na jej rzecz roszczenia, a gdy takiego roszczenia nie ma, nie należy ich wcale ściągać. W tym ostatnim wypadku skarb państwa nie uzyska zwrotu wyłożonych wydatków i zakredytowanych opłat.

Wydając postanowienie na podstawie art. 8 p. o. k. s. sąd może orzekać o obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, ale nie o kosztach procesu, gdyż o tych kosztach można orzec tylko w orzeczeniu zapadłym w samej sprawie (5 VIII 1957 — 3 CZ — 208/57).

Art. 137 § 1. Wniosek o przywrócenie uchybionego terminu przewidzianego w art. 137 § 1 k. p. c. i w art. 13 ust. 1. p. o. k. s. jest z ustawy

niedopuszczalny i podlega odrzuceniu na podstawie art. 180 k. p. c. (12 VII 1957 — 1 CZ 131/57).

Art. 137, 374 i 390. Błędne oznaczenie pisma przez stronę nie może stać na przeszkodzie prawidłowemu nadaniu mu biegu jako rewizji, jeśli z jego treści wynika, że zamiarem strony jest osiągnięcie zmiany orzeczenia. Braki formalne pisma uzasadniają w tym wypadku wezwanie do ich uzupełnienia (14 VIII 1957 — 3 CR 42,1/57).

Art. 137 § 2. Nieprawidłowy jest zwrot pozwu w przypadku, gdy powód w sprawie o wydanie nieruchomości — na wezwanie sądu do określenia w terminie 7 dni wartości przedmiotu sporu — wyjaśnił, iż nie orientuje się, jaka jest wartość nieruchomości, jeżeli powód mógł zasadnie przypuszczać, że sąd dokona sprawdzenia wartości przedmiotu sporu w drodze stosownego dochodzenia. W każdym razie, gdyby sąd uznał, że sprawdzenie takie jest dopuszczalne dopiero po oznaczeniu wartości przedmiotu sporu przez powoda (art. 18 § 1 k. p. c.), rzeczą sądu było wyjaśnienie tego powodowi i ponowne wezwanie go do prawidłowego wykonania poprzedniego zarządzenia (5 XI 1956 — 1 CZ 160/56).

Art. 179 § 1, art. 39L § 1 pkt. 10, art. 374, 376 § 1. Termin do złożenia wniosku o przywrócenie terminu nie rozpoczyna biegu przed momentem, gdy strona dowie się, że w ogóle uchybiła terminu. Gdy strona twierdzi, że terminu nie uchybiła i zaskarża postanowienie o odrzuceniu rewizji, termin z art. 179 § 1 k. p. c. biegnie dopiero od chwili doręczenia wydanego na posiedzeniu niejawnym postanowienia sądu rewizyjnego oddalającego zażalenie (15 II 1957 — 2 CZ 123/57).

Art. 230. Przekazanie sprawy na podstawie art. 230 k. p. c. w brzmieniu z czasu przed nowelą z dnia 4 IV 1953 r. o zmianie niektórych przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz. U. nr 23, poz. 90) mogło nastąpić na wniosek powoda tylko przed odrzuceniem pozwu. Po jego odrzuceniu powinno być wytoczone nowe powództwo i jeżeli sąd powiatowy wbrew temu po odrzuceniu pozwu przekazał sprawę z pierwotnym pozwem do sądu wojewódzkiego, to należało traktować go tam jako powództwo nowe i dopełnić te czynności, których podjęcia wymaga wejście pozwu do sądu, a zatem co najmniej wezwać stronę pozwaną na wyznaczoną rozprawę (19 III 1957 — 2 CR 624/55).

Art. 367. Pomiędzy kilkoma osobami występującymi w procesie po jednej stronie, wyrok zapadły w tym procesie nie ma powagi rzeczy osądzonej. Stąd wniosek o roszczenie regresowe pomiędzy dwoma pozwanymi z poprzedniego procesu, w którym zasądzono od nich solidarnie odszkodowanie na rzecz poszkodowanego, wina pozwanego o roszczenia regresowe podlega samodzielnemu ustaleniu, niezależnie od ustaleń prawomocnego wyroku zapadłego w poprzednim procesie. Nie jest przy tym wcale wykluczone, że ustalenie wyroku w sprawie regresowej, np. co do winy kierowcy, bezpośredniego sprawcy szkody, mogą być odmienne od ustaleń w tym samym przedmiocie, zawartych w wyroku z powództwa poszkodowanego przeciwko kierowcy i osobie odpowiedzialnej z mocy art. 145 i 153 k. z.

Nie oznacza to, by materiał dowodowy (ale nie ustalenia) zebrany w poprzedniej sprawie nie mógł być w procesie regresowym wykorzystany, z tym jednak, że powinien on być uzupełniany na podstawie art. 223 § 1 k. p. c., a w miarę potrzeby także na podstawie art. 236 § 1 k. p. c. (może się też okazać potrzebne powtórzenie niektórych dowodów) i na nowo, wraz z ewentualnym dalszym materiałem zebrany w drugim procesie, oceniony zgodnie z zasadami art. 242 § 1 k. p. c. (30 IV 1957 — 3 CR 340/56).

Art. 371 § 2 pkt. 4. Rozpoznanie sprawy podlegającej rozpoznaniu w myśl art. 7 § 1 pr. o u. s. p. w składzie sędziego i dwóch ławników, przez trzech sędziów bez dołączenia do akt zarządzenia prezesa wydanego na podstawie art. XLV § 2 przepisów wprowadzających k. p. c., powoduje nieważność postępowania (28 VII 1957 — 1 CR 605/56).

Art. 451. W przypadku, gdy po przejściu na rzecz skarbu państwa posiadania nieruchomości na skutek jej objęcia w wykonaniu reformy rolnej, działki tej nieruchomości przeszły w posiadanie osób trzecich na skutek ich jednostronnego działania, skarb państwa może bronić się przeciwko takiemu działaniu w drodze powództwa posesoryjnego, chociażby osobami tymi byli dawni posiadacze działek przed objęciem ich na rzecz skarbu państwa w trybie reformy rolnej. Po upływie terminu z art. 451 k. p. c. odzyskanie posiadania mogłoby nastąpić w drodze powództwa windykacyjnego. Okoliczność, że skarb państwa uzyskał nieruchomość w wykonaniu reformy rolnej, nie uprawnia jeszcze organów państwa z pominięciem drogi sądowej odbierania utraconego posiadania poszczególnych działek tej nieruchomości (15 III 1957 — 1 CR 17/57).

Art. 451—452, 838. Art. 838 k. p. c. ma również zastosowanie do wykonania wyroków zapadłych w trybie art. 451 i 452 k. p. c. orzekających obowiązek zaniechania czynności zakłócających posiadanie (31 I 1957 — 3 CR 760/56).

Art. 452. Zarówno państwo, jak i osoby twierdzące, że działają imieniem państwa, mogą powoływać się na to, że ich czyny nie stanowią zakazanego zakłócenia w posiadaniu, tylko wtedy, gdy nie działała władza oczywiście niewłaściwa i gdy zachowano minimum formy pozwalające uznać działanie osób za działanie władzy (4 VI 1957 — 3 CO 13/57).

Rozporządzenie z dnia 31 marca 1951 r. w sprawie trybu i zasad postępowania przy przymusowym wykupie nieczynnych maszyn przemysłowych (Dz. U. nr 19, poz. 155)

Z okoliczności, że w myśl rozporządzenia z dnia 31 marca 1951 r. w sprawie trybu i zasad postępowania przy przymusowym wykupie nieczynnych maszyn przemysłowych (Dz. U. nr 19, poz. 155) wykup maszyn następuje według cen z 1939 r., nie można wyciągać wniosku, że także wynagrodzenie za użytkowanie maszyn należy określać według cen z 1939 r. (a nie według cen rynkowych); (20 XI 1956 — 4 CR 1153/56).

Uchwała nr 577, Prezydium Rządu z dnia 11 sierpnia 1951 r. w sprawie szkolenia kadr robotników kwalifikowanych kategorii III lub IV specjalności masowych w szkołach przysposobienia przemysłowego. (MPA — 78, poz. 1072)

Przerwanie nauki, rozumianej nie tylko jako przygotowanie w szkole przysposobienia przemysłowego, ale także jako praktyka w kopalni na warunkach umowy o pracę, po której miało nastąpić wydanie świadectwa szkolnego, nie pociąga za sobą sankcji materialnych przewidzianych w umowie na wypadek przerwania nauki ze względów osobistych lub wskutek orzeczenia dyscyplinarnego, gdy nastąpiło z powodu powołania pracownika do odbywania służby wojskowej (15 V 1956 — 2 CR 409/56).

Zebrał:

Witold Świącicki

ORZECZNICTWO KARNE SĄDU NAJWYŻSZEGO

KODEKS KARNY Z 1932 R.

Art. 14 § 1 k. k. Dla bytu przestępstw materialnych znamienych skutkiem przestępnym niezbędne jest istnienie związku przyczynowego między działaniem sprawcy a koniecznym skutkiem czynu.

Skazując za takie przestępstwo, sąd obowiązany jest ustalić istnienie związku przyczynowego (16 III 1956 — I K 19/56).

Art. 14 § 2 k. k. Do ustalenia winy nieumyślnej w postaci niedbalstwa nie wystarcza stwierdzenie, iż oskarżony miał obowiązek przewidzenia śmierci denata w danych warunkach, ale trzeba ustalić, że oskarżony miał realną możliwość przewidzenia takiego zdarzenia. Położenie naciśku na stwierdzenie, iż oskarżony rzeczywiście mógł przewidzieć dane zdarzenie, wyraża subiektywizm konstrukcji niedbalstwa w naszym prawie karnym i odgradza go od odpowiedzialności przedmiotowej (7 VIII 1957 — II K 790/56).

Art. 22 k. k. O obronie koniecznej można mówić tylko wówczas, gdy stosujący ją działa, odpierając bezpośredni, bezprawny zamach na jakiegokolwiek stojące pod ochroną prawa dobro własne lub innej osoby. Zamach musi więc istnieć w chwili czynu sprawcy. Niebezpieczeństwo musi istnieć obiektywnie i w chwili stosowania obrony koniecznej nadal trwać i bezpośrednio grozić bądź stosującemu obronę konieczną, bądź osobie przez niego bronionej (21 VIII 1957 — IV K 585/57).

Art. 54 k. k. Uznanie za okoliczność obciążającą faktu, że sprawca dopuścił się przestępstwa nagminnie szerzącego się, nie jest równoznaczne z odpowiedzialnością zbiorową, lecz jest uzasadnione stopniem zagrożenia i niebezpieczeństwa społecznego danego czynu przestępnego, a w świetle subiektywnej oceny sprawcy tego czynu, stopniem nasilenia jego złej woli. Skoro powszechnie rzeczą wiadomą jest, że zdecydowana większość wypadków samochodowych spowodowana jest nad-

użyciem przez szoferów alkoholu, a mimo tej przestrogi sprawca przestępstwa z art. 215 k. k., dopuszcza się go na tym właśnie tle, to jest rozumiało, że ten fakt musi być uznany za okoliczność obciążającą i to nie tylko w świetle kryteriów prewencji ogólnej, lecz także w świetle kryteriów podmiotowych sprawcy czynu, który zdając sobie sprawę ze szczególnego zagrożenia społecznego swego działania, z uwagi na częstotliwość tego rodzaju przestępczości mimo wszystko dopuszcza się takiego czynu (8 I 1957 — IV K 682/56).

Art. 61 k. k. Decyzja o zastosowaniu art. 61 k. k. należy do sądu; w tym jednak, czy należy go zastosować, sąd winien kierować się celowością (22 V 1957 — III K 117/57).

Art. 195 k. k. Bezprawna zmiana stanu cywilnego swego lub innej osoby (art. 195 k. k.) jest przestępstwem jednorazowym o skutkach trwałych (5 VII 1956 — IV K O 50/56).

Art. 215 k. k. Fakt, że oskarżony nie posiadał uprawnień upoważniających go do prowadzenia pojazdów mechanicznych, nie może stanowić podstawy do uznania winy oskarżonego z art. 215 § 1 k. k. Brak takich uprawnień powoduje odpowiedzialność administracyjną, a nie karną (10 VII 1957 — III K 198/57).

Art. 215 k. k. Kierowca ma obowiązek prowadzić pojazd w ten sposób, by nie stworzyć zagrożenia dla ludzi i mienia. Dlatego też wolno mu jest jedynie prowadzić pojazd mechaniczny sprawny pod względem technicznym, bowiem pojazd niesprawny może w każdym czasie stworzyć takie zagrożenie, czego kierowca z uwagi na posiadane doświadczenie jest świadomy. Z tych względów prowadzenie przez kierowcę pojazdu niesprawnego pod względem technicznym nie stanowi okoliczności wyłączającej winę lub zmniejszającej jej stopień (17 VII 1957 — IV K 77/57).

Art. 235 § 1 k. k. Dla bytu przestępstwa z art. 235 § 1 lit. b k. k. jest konieczne, aby sprawca spowodował chorobę zagrażającą życiu i aby zagrożenie to nie było tylko chwilowe. Wyrażenie „choroba zagrażająca życiu” oznacza taką ciężką chorobę, skutkiem której bądź to ze względu na jej rodzaj, bądź to ze względu na jej szczególnie ostry przebieg zachodzi poważna możliwość śmiertelnego zejścia chorego. Chorobę zagrażającą życiu, o której mowa w art. 235 k. k., należy odróżnić od uszkodzenia ciała i rozstroju zdrowia, które tylko chwilowo zagrażają życiu, o których mówi się w art. 236 k. k. (21 VIII 1957 — IV K 585/57).

Art. 247 k. k. Regułą jest, że lekarz posiadający prawo wykonywania zawodu odpowiada z art. 26 ust. 2 w związku z art. 12 ustawy z dnia 28 X 1950 r. o zawodzie lekarza (Dz. U. nr 50, poz. 458) za nieudzielenie pomocy lekarskiej — w każdym przypadku, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować utratę życia lub kalectwo, chyba że w danym przypadku praktycznie możliwe jest niezwłoczne uzyskanie pomocy lekarskiej, udzielanej przez stację Pogotowia Ratunkowego bądź inną instytucję przeznaczoną do udzielania pomocy lekarskiej w przypadkach nie cierpiących zwłoki.

Odpowiedzialności zaś z art. 247 k. k. ulegać będzie — na równi z każdą inną osobą — lekarz, który będąc świadom, że nagłe zdarzenie zrodziło bezpośrednie niebezpieczeństwo dla życia ludzkiego oraz konieczność natychmiastowej pomocy, nie udzieli jej, jakkolwiek może to uczynić bez narażenia siebie lub osób bliskich na niebezpieczeństwo osobiste {14 VI 1956 — IV K O 17/55, Postanowienie składu siedmiu sędziów).

Art. 247 k. k. Jakkolwiek przestępstwo z art. 247 k. k. jest przestępstwem formalnym, dokonany przez samo nie przedsięwzięcie działań wskazanych w ustawie i to niezależnie od skutków tego zaniechania, to jednak skoro dobrem chronionym przez ten przepis jest życie ludzkie, ustanowienie obowiązku działania wynikającego z tego przepisu ma na celu jego ochronę i uchylenie niebezpieczeństwa, jakie życiu człowieka grozi i zapobieżenie ewentualnemu skutkowi w postaci dającej się uniknąć śmierci.

Ustawowa istota czynu określonego jako przestępstwo z art. 247 k. k. polega na zaniechaniu niesienia pomocy osobie znajdującej się w bezpośrednim niebezpieczeństwie utraty życia.

Jeżeli sprawca odpowiada za spowodowanie śmierci, to oczywiście nie można dopatrywać się odrębnego przestępstwa w tym, że nie podjął on działań zmierzających do uchylenia bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia, jakie sam sprowadził, zwłaszcza że między innymi — w wyniku nie podjęcia takich działań mogło dojść do powstania skutku śmiertelnego (10 VII 1957 — IV K 78/57).

Art. 286 § 1 k. k. Nauczyciel dopuszczający się czynu nierządnego względem wychowanka odpowiada na podstawie art. 286 § 1 k. k. — jeśli nie ma podstaw do ukarania według surowszego przepisu, np. art. 204 k. k., wobec braku wniosku pokrzywdzonego — tylko wtedy, gdy czyn ten, popełniony wśród szczególnych okoliczności, zdolny był z uwagi na te okoliczności wyrządzić konkretną szkodę interesowi publicznemu lub prywatnemu (23 V 1957 — III K O 32/57).

Art. 290 § 2 k. k. Przestępstwo z art. 290 § 2 k. k. może wystąpić w różnych postaciach. Spełnione jest ono zarówno wtedy, gdy sprzedajny urzędnik wykazuje inicjatywę, a więc żąda wynagrodzenia i posuwa tę inicjatywę tak daleko, że uzależnia spełnienie czynności urzędowej od otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej dla siebie lub innej osoby, jak i wtedy, gdy urzędnik przyjmuje taką korzyść lub nawet tylko jej obietnicę za czynność urzędową, która sprzeciwia się lub ma się sprzeciwiać ustawie (5 VI 1957 — I K 244/57).

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Art. 9 k. p. k. Przepisy kodeksu postępowania karnego nie zawierają żadnych dyrektyw, które by nakazywały takie czy inne ustosunkowanie się do konkretnych dowodów, nie wprowadzają żadnych różnic co do wartości dowodowej poszczególnych dowodów, pozostawiając ocenę każdego dowodu sądowi orzekającemu. Materiał daktyloskopijny i wydana

na jego podstawie opinię biegłego zaliczyć należy i traktować na równi z innymi dowodami (8 V 1957 — I K 159/57).

Art. 49 k. p. k. W sprawie o przestępstwo z oskarżenia prywatnego przepis art. 49 k. p. k. nie ma zastosowania (6 VI 1957 — I K O 170/57, Uchwała Całej Izby Karnej).

Art. 55 k. p. k. Legitymowany do wystąpienia w procesie karnym w charakterze powoda cywilnego może być tylko ten, kto jest bezpośrednio pokrzywdzony przestępstwem (art. 55 k. p. k.), w drodze zaś wyjątku („w razie śmierci pokrzywdzonego”) także pośrednio pokrzywdzeni, ale tylko ściśle wymienieni w art. 66 k. p. k. Do kręgu tych pośrednio pokrzywdzonych, wyłącznie uprawnionych do ewentualnego wytoczenia powództwa cywilnego w procesie karnym, art. 66 k. p. k. nie zalicza rodzeństwa (braci i sióstr) pokrzywdzonego (5 VI 1957 — I K 234/57).

Art. 65 k. p. k. W przypadku, gdy prokurator w akcie oskarżenia zakwalifikował czyn jako przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego i na rozprawie domagał się ukarania oskarżonych, sąd, uznając, że czyn ten stanowi przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego, obowiązany jest orzec o winie i karze (13 XII 1956 — III K O 17/56, Postanowienie składu siedmiu sędziów).

Art. 66 k. p. k. Legitymację do wystąpienia w procesie karnym w roli powoda cywilnego, podobnie zresztą jak i legitymację wnoszącego oskarżenie w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego, sąd winien sprawdzać z urzędu, niezależnie od ewentualnych zarzutów zgłoszonych w tym zakresie. Stwierdzenie przez sąd braku legitymacji do wystąpienia z powództwem adhezyjnym powoduje w każdym stadium postępowania pozostawienie powództwa cywilnego bez rozpoznania (5 VI 1957, — I K 234/57).

Art. 111 k. p. k. Opinia biegłych podlega ocenie sądu, jak każdy inny dowód w sprawie. Sąd jest powołany do kontrolowania logicznego biegu przesłanek opinii i do sprawdzenia jej wyników w oparciu o materiał dowodowy sprawy. Ocena taka jest jednak możliwa jedynie wówczas, gdy opinia jest prawidłowa, nie zawiera niejasności, sprzeczności i luk oraz wyraźnie określa stanowisko biegłych. Jeżeli natomiast opinia nie precyzuje jasno stanowiska biegłych bądź też nie rozważa okoliczności mogących mieć znaczenie dla teź opinii, w takim razie sąd oceniając stan psychiczny sprawcy i stopień jego poczytalności w chwili czynu, w istocie rzeczy zastępowałyby biegłych i orzekałby w materii wymagającej szczególnych wiadomości, przekreślając istotny sens i znaczenie instytucji biegłych (14 IX 1957 — II K Rn 782/57).

Art. 117 k. p. k. Ratio legis przepisu art. 117 § 1 k. p. k. polega na tym, że ustawodawca nie chce poprzestawać na opinii jednego lekarza w tak ważnej kwestii, jak poczytalność oskarżonego i żąda co najmniej dwóch ekspertów. W przypadku różnicy zdań między nimi konieczne będzie powołanie jeszcze trzeciego specjalisty dla rozstrzygnięcia, który z ekspertów ma rację. We wszystkich powyższych przypadkach ustawodawca zakłada istnienie kilku samodzielnych i ewentualnie ścierających

się w dyskusji zdań specjalistów o podobnych kwalifikacjach i dopiero zgodność poglądów dwóch ekspertów oraz wysnute stąd i podzielone przez sąd wnioski decydują o prawidłowo przeprowadzonej ekspertyzie sądowo-psychiatrycznej. Skoro jednym z biegłych nie jest psychiatra, istnieje obawa, że w ogóle nie dojdzie do równorzędnej dyskusji specjalistycznej oraz że zdanie lekarza psychiatry będzie miało w każdym przypadku znaczenie rozstrzygające, co oznacza praktycznie przekreślenie zasady, że w omawianej kwestii winno wypowiedzieć się co najmniej 2 lekarzy.

Słowa „w miarę możliwości” użyte w art. 117 k. p. k. winny być rozumiane w ten sposób, że powoływanie przez sąd lekarzy nie-psychiatrów może mieć miejsce tylko w przypadkach szczególnych trudności wezwania psychiatrów, przy czym w każdym przypadku powinno w tej kwestii zapaść uzasadnione postanowienie sądu (30 VIII 1957 — II K 573/57).

Art. 245¹⁸ k. p. k. Referendarz śledczy prokuratury nie jest uprawniony do zatwierdzania aktu oskarżenia sporządzonego przez organ Milicji Obywatelskiej (26 IX 1957 — IV K O 65/57).

Art. 258 k. p. k. Teoria i praktyka procesu polskiego, mając na względzie wskazanie wynikające z podstawowej w tym procesie zasady prawdy obiektywnej, uznaje za możliwe i zasadne oddalenie wniosku dowodowego w szczególności w tych przypadkach, gdy na przykład okoliczności, na stwierdzenie których dowód zgłoszono, nie są istotne dla sprawy, gdy nie mogą więc mieć wpływu na treść wyroku (por. art. 258 § 2 k. p. k.) albo gdy sąd przyjmuje powyższe okoliczności za potwierdzone już dotychczasowymi wynikami postępowania dowodowego, za prawdziwe albo też gdy na przykład przeprowadzenie zgłoszonego dowodu okazuje się niewykonalne, niemożliwe. Założone z góry „dostateczne wyjaśnienie sprawy” nie może stanowić słusznej procesowo podstawy oddalenia wniosku (24 V 1957 — I K 1063/56).

Art. 292 k. p. k. Dowód z dokumentu, chociażby zgłoszony dopiero w postępowaniu rewizyjnym z uchybieniem obowiązujących w tej mierze terminów, powinien być wzięty pod uwagę, jeżeli może on mieć istotny wpływ na orzeczenie o winie oskarżonego (5 VI 1957 — I K 219/57).

Art. 308 § 2 k. p. k. Przepis art. 308 § 2 k. p. k. wskazuje, iż przerwa w prowadzeniu rozprawy może trwać najwyżej 21 dni, co jednak nie oznacza, że suma przerw między poszczególnymi rozprawami, w rozpoznawaniu sprawy, jeśli to jest podyktowane trudnościami postępowania dowodowego, nie może przekroczyć 21 dni (24 VII 1957 — IV K 92/57).

Art. 324 k. p. k. Ustawa nie wymaga od sądu uprzedzenia oskarżyciela publicznego o możliwości odstąpienia przez siebie od wskazanej w akcie oskarżenia kwalifikacji prawnej czynu oskarżonego i przyjęcia kwalifikacji łagodniejszej. (13 XII 1956 — III K D 17/56, Postanowienie składu siedmiu sędziów).

Art. 339 k. p. k. Uzasadnienie wyroku stanowi integralną część orzeczenia sądowego, jest wyjaśnieniem i rozwinięciem tezy zawartej w sentencji wyroku określającej czyn przestępny przypisany oskarżo-

nemu. Stąd też musi zachodzić całkowita zgodność między tym, co przypisano oskarżonemu w sentencji wyroku a motywami tegoż (5 VI 1957 — I K 219/57).

Art. 356 k. p. k. Przewodniczący Wydziału nie ma uprawnień do bezpośredniego przedstawiania zażaleń Sądowi Najwyższemu nie uzyskawszy właściwego rozstrzygnięcia o ewentualnej niesłuszności zażalenia przez sąd (31 VIII 1957 — I K Z 150/57).

Art. 377 lit. c k. p. k. Przepisy o prawomocności wyroków należą bez wątplenia do zasadniczych norm procesowych, przeto pogwałcenie ich przez bezprawne uchylene prawomocnego wyroku czyni orzeczenie takie bezwzględnie nieważnym (24 III 1956 — II KRn 216/56).

USTAWY ZWIĄZKOWE I DODATKOWE

1. *Mały kodeks kamy*

Art. 23 m. k. k. Nawoływania do zbrodni, o którym mowa w art. 23 m. k. k., nie należy rozumieć jako nawoływania do określonej, konkretnej zbrodni. W tym bowiem przypadku mielibyśmy do czynienia z podżeganiem, o którym mówi art. 26 k. k. Nawoływanie z art. 23 m. k. k. polega właśnie na tym, że sprawca zwraca się do osób <nieokreślonych, których może nie znać i z którymi nie wchodzi w bezpośrednią styczność, aby je nastawić na spełnienie określonego przestępstwa. Skoro hasła wypisane na ulotkach nie mogą budzić żadnych wątpliwości, o jaką zbrodnię chodzi, czyn oskarżonego, który te ulotki pisał i rozlepił w licznych punktach miasta, wypełnia dyspozycję art. 23 § 1 m. k. k. (6 IX 1957 — III K 575/57).

Art. 47 m. k. k. Osoba postronna w stosunku do urzędnika korzystając będzie zgodnie z art. 47 m. k. k. z bezkarności, jeżeli korzyść majątkową wręczy urzędnikowi na jego żądanie i zarazem spełni dalsze warunki przewidziane w tym przepisie (5 VI 1957 — I K 244/57).

2. *Dekret z dnia 26 października 1949 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej (Dz. U. nr 55, poz. 437)*

Art. 3. Dla bytu przestępstwa z art. 3 ust. 1 dekretu z dnia 26 X 1949 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej (Dz. U. nr 55, poz. 437) niezbędne jest pod względem przedmiotowym stwierdzenie między innymi, że przechowywane materiały stanowią tajemnicę państwową, zaś strona podmiotowa czynu wymaga ustalenia winy umyślnej (15 VI 1957 — III K Rn 502/57).

3. *Ustawa z dnia 8 stycznia 1951 r. o obywatelstwie polskim (Dz. U. nr 4, poz. 25)*

Art. 3. Uznanie za obywatela polskiego w myśl art. 3 ustawy z dnia 8 I 1951 r. o obywatelstwie polskim (Dz. U. nr 4, poz. 25) nie rodzi skutków prawnych, jeżeli uznanie to nie zostało podane osobie zainteresowanej do wiadomości w sposób prawem przepisany (29 XI 1956 — III K O 68/56).

4. *Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz. U. nr 66, poz. 454)*

Art. 11. Uchylenie się od odbycia kary pracy poprawczej, wymierzonej jako kara zastępcza — wobec nieściągalności grzywny — wyczerpuje znamiona występku z art. 11 ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (28 VI 1956 — I K O 203/55, Uchwała Całej Izby Karnej Sądu Najwyższego).

Art. 11. Jeżeli sąd, do którego kolegium przy prezydium rady narodowej skierowało sprawę na podstawie art. 11 i 42 ust. 3 ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym oraz § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1951 r. (Dz. U. nr 66, poz. 456) jest zdania, iż sprawa, w której kolegium orzekło karę pracy poprawczej, nie należała do postępowania karno-administracyjnego (art. 1 cytowanej ustawy), lecz do właściwości sądu, powinien akta przesłać władzy powołanej do orzekania w trybie nadzoru (art. 45 cytowanej ustawy). Odmowne stanowisko tej władzy co do uchylenia orzeczenia kolegium nie wiąże sądu mającego orzec o winie oskarżonego na podstawie art. 11 ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. (18 X 1956 — II K O 44/55).

Art. 47. Prawomocne skazanie za wykroczenie podlegające ukaraniu w trybie określonym w ustawie z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym nie wyłącza postępowania sądowego o ten sam czyn, jeśli ma on zarazem cechy przestępstwa, które ustawa poddaje wyłącznemu orzecznictwu sądów. Jeżeli sprawę o wykroczenie należące z mocy ustawy do postępowania karno-administracyjnego kolegium przy prezydium rady narodowej przekazało na drogę postępowania sądowego (art. 47 cytowanej ustawy) i sąd w postępowaniu tym wymierzył oskarżonemu karę pozbawienia wolności, to w przypadku skazania również za ten sam czyn jako za przestępstwo podlegające z mocy ustawy ukaraniu przez sąd nastąpić musi przewidziane w art. 10 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnym (Dz. U. nr 38, poz. 365) pochłonięcie kary mniej surowej przez surowszą.

Jeżeli czyn, za który kolegium przy prezydium rady narodowej wymierzyło karę, mieści w sobie jedynie znamiona przestępstwa poddanego przez ustawę orzecznictwu sądów, orzeczenie kolegium podlega uchyleniu na skutek odwołania (art. 36—39 cytowanej ustawy) lub — jeśli uprawomocniło się — w trybie nadzoru (art. 45 cytowanej ustawy — 18 X 1956 r. — II K O 44/55).

5. *Dekret z dnia 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej (Dz. U. nr 17, poz. 68)*

Art. 1 § 3 lit. a). Dla przyjęcia kwalifikacji z art. 1 § 3 lit. a) dekretu z dnia 4 marca 1953 r. (Dz. U. nr 17, poz. 68) niezbędne jest ustalenie, że sprawca zagarnął mienie społeczne, które zostało mu — ze względu na zajmowane przezeń stanowisko lub sprawowane funkcje — oddane w zarząd albo powierzone na przechowanie lub w stosunku do którego

jest on obowiązany do ochrony lub zabezpieczenia, tak iż zarząd, ochrona, przechowanie lub zabezpieczenie tego mienia należy do jego obowiązków służbowych. Ten szczególny stosunek do zagarniętego mienia jest bowiem elementem należącym do istoty czynu.

Sprawcą przestępstwa z art. 1 § 3 lit. a) cytowanego dekretu może być zarówno ten, kto zagarnia mienie społeczne, nad którym wspomnianą wyżej pieczę wykonuje osobiście (np. magazynier), jak i ten, kto zagarnia mienie społeczne, nad którym wspomnianą wyżej pieczę sprawuje za pośrednictwem innych osób, będących wykonawcami jego zleceń jako osoby odpowiedzialnej z tytułu stanowiska lub funkcji za ochronę, przechowanie lub zabezpieczenie tegoż mienia, np. dyrektor administracyjny lub techniczny zakładu (28 III 1957 — IV KRn 126/57).

Art. 2 § 2. Kwalifikowana postać przestępstwa z art. 2 § 2 dekretu z dnia 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej zachodzi wtedy tylko, gdy sprawca naraził ofiarę rabunku na utratę życia lub zdrowia.

Użycie broni palnej, o którym mowa w tym przepisie, zachodzi wtedy, gdy sprawca oddał z niej strzał w sposób narażający życie lub zdrowie ofiary rabunku na konkretne niebezpieczeństwo (18 II 1957 — I KO 166/56. Postanowienie składu siedmiu sędziów).

6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o amnestii (Dz. U. nr 11, poz. 57)

Art. 1, 2, 3, 5. Oskarżyciel może domagać się w rewizji zmiany kwalifikacji prawnej czynu, przyjętej w akcie oskarżenia, na surowszą. Sąd rewizyjny samodzielnie rozstrzyga o właściwej kwalifikacji prawnej czynu oskarżonego. Jeżeli stwierdzi on, że czyn ten należy do podlegających puszczeniu w niepamięć w myśl art. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o amnestii, umarza postępowanie stosownie do art. 2 tej ustawy. W przypadku uznania, że czyn oskarżonego nie stanowi przestępstwa wspomnianego rzędu, ale kara, którą należałoby za ten czyn wymierzyć, ulegałaby darowaniu zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 1 oraz ust. 2 i 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o amnestii, umarza postępowanie w myśl art. 5 ust. 1 wymienianej tu ustawy (20 IX 1956 — II K O 40/56).

Art. 1. Ustawa o amnestii z dnia 26 kwietnia 1956 r. ma na względzie normalne zagrożenie karne, oznaczone dla danych przestępstw, a nie możliwość zaostrożenia kary na podstawie art. 291 k. k. (26 VII 1956 r. — II K O 14/56).

Art. 3 ust. 2. Odbycie kary z orzeczenia Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym przy ponownym skazaniu za tego samego rodzaju przestępstwo, nie wyłącza zastosowania ustawy amnestyjnej z dnia 27 kwietnia 1956 r. w myśl art. 6 tej ustawy (4 X 1956 — IV K O 68/56).

Art. 13. Postanowienie sądu wojewódzkiego jako rewizyjnego w sprawie zastosowania amnestii nie podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia (13 XII 1956 — I K O 171/56).

Zebrał:

Stefan Kalinowski

ORZECZNICTWO GŁÓWNEJ KOMISJI ARBITRAŻOWEJ

Zakres działania przepisu § 5 uchwały nr 48 Rady Ministrów z dnia 4 lutego 1957 r. (Monitor Polski nr 12, poz. 82)

Przepis § 5 uchwały nr 48 Rady Ministrów z dnia 4 lutego 1957 r. w sprawie zasad finansowania inwestycji limitowych (Monitor Polski nr 12, poz. 82) ma zastosowanie także do dotychczas nie rozliczonych robót inwestycyjnych, które zostały wykonane przed wejściem w życie tej uchwały (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 22 czerwca 1957 r. — C. 77/56).

Dopuszczalność kilkakrotnego przedłużania terminu zwrotu opakowania

W ramach przepisu § 21 zarządzenia Ministra Przemysłu Maszynowego z dnia 11 września 1953 r. (Monitor Polski nr A 94, poz. 1312) dopuszczalne jest kilkakrotne przedłużanie terminu zwrotu opakowania przez jednostkę nadrzędną odbiorcy towaru (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 20 sierpnia 1957 r. — VII. 100/57).

Odpowiedzialność cywilna uspołecznionego przedsiębiorstwa rybackiego za utonięcie pracownika zatrudnionego na statku

Nie zaopatrzenie łodzi przez uspołecznione przedsiębiorstwo rybackie w potrzebny sprzęt ratowniczy stanowi zaniedbanie obowiązków pracodawcy wynikających z przepisów dotyczących ochrony życia i zdrowia pracowników w rozumieniu art. 25 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (art. 24 jednolitego tekstu ogłoszonego w Dz. U. z 1956 r. nr 43, poz. 200). (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 18 kwietnia 1957 r. — III. 2—308/56).

Normy ładunkowe obowiązujące przy ładowaniu przesyłek wagonowych

Określona w kolejowych przepisach taryfowych najniższa waga, według której należy obliczać opłatę za przewóz pewnych towarów, nie może być uważana za granicę normy ładunkowej, do której nadawca obowiązany jest wykorzystać wagon przy ładowaniu przesyłki; obowiązujące normy ładunkowe ustalają szczegółowe przepisy wydane w tym zakresie (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 13 maja 1957 r. — III. 10—663/56).

Prekluzja arbitrażowa w zakresie roszczeń odszkodowawczych, wynikłych wskutek czynu niedozwolonego

Przyjęta w orzecznictwie arbitrażowym zasada, że bieg terminu prekluzyjnego dla roszczeń o wynagrodzenie szkód wyrządzonych czynem niedozwolonym rozpoczyna się w dniu, gdy poszkodowany dowiedział się o szkodzie, nie ma zastosowania w przypadku, gdy sprawca szkody zobowiązał się do naprawienia szkody w naturze oraz w przypadku, gdy — z uwagi na specyficzne trudności wynikłe przy ustaleniu wysokości szkody — strony zawarły porozumienie przewidujące wspólne oszacowanie tej szkody (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 9 sierpnia 1957 r. — IV. 521/57).

Skutki wydania przez jednostkę nadrzędną polecenia nakazującego jednostce podległej dokonania zapłaty za przekazane przez inną jednostkę środki trwałe

Państwowa jednostka gospodarcza nie jest związana poleceniem jednostki nadrzędnej, nakazującym dokonanie zapłaty za przekazane przez inną jednostkę środki trwałe, jeżeli w myśl obowiązujących w chwili przekazania przepisów przekazanie takie powinno było nastąpić nieodpłatnie (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej w zespole zwiększonym z dnia 12 czerwca 1957 r. — B—24/57).

Ponoszenie kosztów oczyszczania kanałów w piecach stanowiących urządzenie przemysłowe

Koszt oczyszczania kanałów w piecach stanowiących urządzenie przemysłowe obciąża najemcę lokalu eksploatującego to urządzenie (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 19 września 1957 r. — XVI. 348/57).

Wsteczne działanie przepisów zarządzenia Ministra Przemysłu Chemicznego w sprawie zasad obrotu butlami do gazów technicznych z dnia 22 października 1956 r. (Monitor Polski nr 93, poz. 1041)

Przepis § 19 zarządzenia Ministra Przemysłu Chemicznego w sprawie zasad obrotu butlami do gazów technicznych z dnia 22 października 1956 r. (Monitor Polski nr 93, poz. 1041), zwalniający hurtownie chemiczne od obowiązku zapłaty przewidzianych w § 9 zarządzenia kar umownych za niezwrócenie w terminie butli do gazów technicznych, ma zastosowanie także do przypadku, gdy hurtownia popadła w zwłokę w zwrocie butli przed wejściem w życie tego zarządzenia (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 27 września 1957 r. — XIII. 9/57).

Zawieszenie biegu terminu prekluzyjnego

Termin prekluzji arbitrażowej nie biegnie przez cały okres pozostawania w banku dokumentów stanowiących podstawę rozliczenia inkasowego, choćby wierzyciel — mimo nadmiernego przedłużania się tego okresu — nie czynił żadnych kroków mających na celu wyjaśnienie przyczyn opóźnienia realizacji żądania zapłaty (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 24 września 1957 r. — XVI. 364/57).

Sposób właściwego formułowania rewizji nadzwyczajnej

Rola organu wnoszącego rewizję nadzwyczajną nie może się ograniczać do przekazania Głównej Komisji Arbitrażowej wniosku strony o złożenie rewizji; organ ten powinien we własnym zakresie opracować rewizję nadzwyczajną i w treści jej wskazać i uzasadnić, na czym polega naruszenie prawa stanowiącego podstawę rewizji (Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 14 października 1957 r. — R. N. 24/57).